www.dacoromanica.ro

I. HELIADE RĂDULESCU

AMINTIRILE ŞI IMPRESIILE UNUI PROSCRISU

—ooo—

EXILUL—ROMÂNIA ŞI FRANCIA—TATĂL NOSTRU

TRADUC-RE
DE
G. O. GÂRBEA

BUCUREŞTI
EDITURA REVISTEI «COMOARA SATELOR»
6 b's, Strada Porumbaru 6 bis

Preţul 6 lei

www.dacoromanica.ro

O CARTE DE MARE VALOARE

A apărut în editura revistei „Comoara Satelor", str. Porumbaru 6 bis, Bucureşti.

Souvenirs et Impresions d'un Proscrit, de Ion Heliade Rădulescu. Tradusă în Românește de Profesorul G. O. Gârbea. Această carte a fost tipărită la Paris la 1 Oct. 1850 şi fiind expediată în ţară, la Constantinopol au dispărut lăzile cu toate volumele.

Opera cuprinde mai multe capitole care formează însăşi profesia de credinţă a marelui şi netăgăduitului părinte al literaturei noastre. De şi tipărită acum o jumătate de veac trecut, ea este o adevărată profeţie a timpurilor actuale. Lucrarea complectă coprinde:

Partea I: Exilul
« II: România şi Franţa
« III: Tatăl Nostru

Ori cine poate să-şi procure opera complectă într'un singur volum, pe Preţul de Lei 6. Comenzile — însoţite de cost — se vor adresa la Administraţia revistei *„Comoara Satelor"*, strada Porumbaru, 6 bis.

23.632.—Tip. Profesională, Dim. C. Ionescu, strada Câmpineanu, 9. — Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

AMINTIRILE ŞI IMPRESIILE

UNUI PROSCRISU.

www.dacoromanica.ro

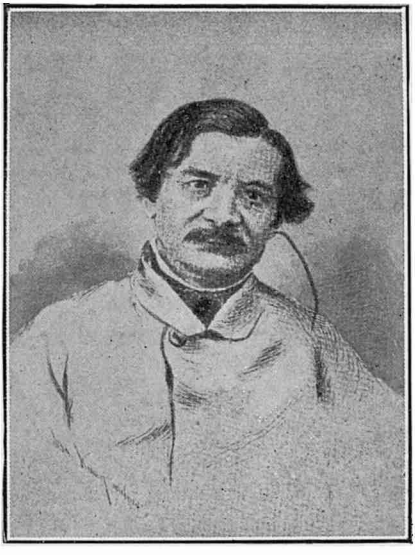

I. HELIADE RĂDULESCU

www.dacoromanica.ro

AMINTIRILE ȘI IMPRESIILE

UNUI PROSCRISU

CARTE TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZA

DE

G. O. GARBEA

BUCUREȘTI
EDITURA REVISTEI «COMOARA SATELOR»
6 bis, Strada Porumbaru, 6 bis

www.dacoromanica.ro

21.855.—Tip. Profesională, D. C. Ionescu, str. Câmpineanu, 9. București.

www.dacoromanica.ro

„Primiţi această carte, aceste Impresiuni, aceste Amintiri,— ziceà marele apostolu naţionalu, *I. Heliade R.*, în scrisoarea îndreptată Românilor la 1 Oct. 1850,—căci ele sînt impresiunile unui omu care a fostu proscrisu pentru că v'a voitu binele; sînt amintirile scumpe pentru mine, căci 'mi-aducu aminte imaginea voastră; sufletul vostru generosu şi nobilu, suferinţele voastre."

(Souvenirs et Impressions d'un Proscrit p. 15).

G. O. G.

www.dacoromanica.ro

Românilor,

Fraţilor,

Ca omu, nu potu profesa altă doctrină decât doctrina lui Christ, căci în ea găsescu adevĕrul şi mântuirea oamenilor. Cartea ce prezintu este o mărturie despre aceasta: ea este profesia mea de credinţă.

Ca Românu, am juratu, la 1848, cu patria mea că nu voiu avea altu duşmanu decât pe Ţaru, i-am juratu prietenie Turcilor. Ţara întreagă au proclamatu două principii mari şi salutare: autonomia şi suzeranitatea Sublimei-Porţi; orice copilu al Românieĭ trebue să respecte şi să apere aceste două principii; în timpul ce străbatem, elc cuprindu mântuirea naţionalităţii noastre.

Am proclamatu autonomia ţării pentru că ea a fost totdeauna autonomă şi pentru că dela 1830, tutela condamnabilă a Ţarului ne-a răpit drepturile părinţilor noştri. Cel ce nu este pentru acest principiu, este unu duşmanu al ţăriĭ, unu agentu al Ţarului. Domnul carc nu apără acest principiu este unu proconsulu, unu gospodaru, unu trădătoru.

www.dacoromanica.ro

Am proclamatu suzeranitatea Turciei, pentru că ea e strînsu legată cu existența noastră politică și națională, pentru că fără ea tractatele ar fi rupte și fără tractate am fi la bunul placu al dreptului celui mai tare. Am proclamatu și am recunoscutu suzeranitatea Turciei, pentru că Turcii ne sunt trebuincioși și pentru că noi suntem trebuincioși turcilor; pentru că Turcii și Românii au aceleași interese și același drumu spre progresu; pentru că glasul nostru unitu cu glasul lor ar putea fi auzitu de toată Europa oficială; pentru că fără Turci, am fi înghițiți de panslavismul Țarului, — cine nu e pentru suzeranitatea Turciei, este unu vrăjmașu al României, este unu agentu al Țarului.

Sînt oameni cari vă zicu: «Nu vrem să auzim nicî de Ruși, nici de Turci. Ură și răsboiu Rușilor, ură și răsboiu cu Turcii; vrem o Românie unită, tare, independentă.»

In aceste insinuații stă toată politica, totu machiavelismul sau mai bine totu țarismul Cabinetului din Petersburg:

Țarul zice: «Ce 'mi pasă de ura sau de dragostea Românilor, sînt destulu de tare ca să-i sfărîm, dar nu sunt destulu de tare ca să înfruntu pe față Turcia și Austria și ca să mĕ justificu înaintea Engliterei și Franciei. Dar dacă Românii declară ură și războiu Turcilor; dacă isbutesc în minutul acesta a le vorbi de o Românie unită, voiu aprinde contra lor mânia Porței și a Austriei, voiu justifica cu chipul acesta manifestul prin care 'i-am invinuitu. Ce 'mi-pasă de afecția Românilor din momentu ce gospodarii lor sînt

www.dacoromanica.ro

siliți a 'mi-servì de instrumente; din momentu ce cea mai mare parte din boierii lor sînt nește fanarioți? să-și propage ura în contra mea și în același timpu ură și războiu contra Turcilor; în slăbiciunea lor, strigă și Românii: «O Românie tare și unită, războiu la toată lumea!» Piardă ei simpatia Turcilor, nimic nu este mai favorabilu proectelor mele.

«Părinții acestor Români m'au servitu cu ospitalitatea lor, cu grâul și cu fânețele lor, cu vitele lor, cu copiii lor, cu fetele și femeile lor, prin sudorile, prin sângele lor; serveascâ-mi și astăzi prin nebunia lor. Desprețueascâ-mĕ, dar desprețueascâ, în același timpu, și pe Turci, calce în picioare tractatele, declare-se rebeli și atunci Germania, Francia și Englitera îmi vor dà dreptate și vor găsì necesară prezența armatelor mele în aceste provincii; voiu sili Turcia să le dea o lovitură de picioru și să-i' lase la bunul meu placu.»

Astfel cugeta Țarul, care nu este de geaba Kalmuk și omu roșu'. Astfel vorbește el agenților săi celor mai intimi; pe aceste baze Duhamel și consulul rusu dau instrucțiuni lui Mavrus și Românilor fanarioți. Acești din urmă îndoctrinează pe părinții și creaturile lor. Aceștia amăgescu tinerimea credulă și generoasă; ei o înșeală înfățișând ochilor lor o Românie unită și tare, independentă! cuvinte sacre și mari pe cari Țarul le profanează, cum insultă crucea și evangelia.

Dacă Francia și Germania declarau războiu absolutismului, Țarul și Regii săi vasali tremurau de fricĕ pe tronurile lor. Dar Francia și Germania n'au declaratu răsboiu, căci n'a venitu încă timpul. Mavros

www.dacoromanica.ro

și complicii săi conspiră în umbră; ei vă înșeală împingându-vă să declarați războiu Rușilor și Turcilor în același timpu, să declarați războiu fără armie și fără șefu. — Deșteptați-vă, frații mei!

Alipiți-vă de Turci, ca în 1848, uniți-vă cu ei ca să desmințiți calomniile Țarului și să dejucați planurile lui perfide.

Am predicatu douăzeci de ani unirea voastră cu Turcii; nu pentru că ei se numescu Turci, dar pentru că această unire e legală, pentru că e bazată pe tractate, pentru că Turcii au același inamicu, pentru că Turcii potu, au dreptul și datoria *să vă apere, pentru că voi ei puteți ajuta fără pagubă, pentru că sprijinul vostru le dă o forță morală, o forță politică.*

Dar dacă Turcii erau inimicii voștri, dacă s'ar fi gândiiu să nimicească existența voastră națională, dacă ajungeau complicii *Țarului și vĕ lăsau pe mâna* Rusiei, *atunci n'așĭ mai fi românu îndemnându-vă să iubiți pe inimicii voștri.*

Luați seama, ací trebue să se vadă toată înțelepciunea voastră, și toată prudența voastră, căci ací stă toată viclenia și toate cabalele Țarului.

Agenții acestui despotu vă zicu: Turcii v'au măcelăritu familiile și copiii la cazarma din Dealul Spirei v'au jefuitu casele; că ei au adusu pe ruși asupra voastră; că ei sunt cei cari v'au desprețuitu drepturile, cari n'au voitu să asculte reclamațiunile voastre, și cari au incriminatu justiția voastră, fraternitatea voastră. Cei mai slabi dintre voi credu în aceste insinuațiuni, căci ele au o aparență de adevĕru.

www.dacoromanica.ro

Dar prezența și purtarea Turcitor între voi, este aceeași cu prezența și purtarea armatei Franceze la Roma.

Dar unde vei găsi astăzi unu Italianu, unu Italianu pătrunsu de spiritul adevĕrului, care să predice ura în contra Francezilor. Numai dușmanii Italiei propagă asemenea doctrine. Italianul și-astupă urechile la asemeni insinuațiuni. Ilustrul Mazzini, gonitu de armàta franceză, persecutatu de guvernul francezu, acest omu care personifică în el toată cugetarea Italiei, acest adevĕratu italianu, fu cel d'âmtâiu, care predică iubirea pentru Francezi; el n'are ură decât contra despoților. Intrarea armatei Franceze în Roma fu o fatalitate. Ea se făcu contra voinței generale a națiunei democratice. Intrarea Turcilor în România fu și ea o fatalitate; și ea se întâmplă contra voinței Turcilor progresivi și inamici doctrinelor Turcilor. In Francia progresul e în națiune; în Turcia el este în guvernu. Fără Francezi, Roma ar fi fostu cotropită de Austriaci. Dacă Turcii n'ar fi venitu la voi, acum ați avea numai pe Ruși în spatele vostru.

In momentul acesta, prezența Turcilor alături de a Rușilor ține în locu pe aceștia și asigură mântuirea Voastră.

Când trecui pragul patriei mele, când îmbrățișai pentru ultima oară pămêntul ei sacru ca să mĕ despartu de voi, cea d'âmtâi datorie a mea era să vĕ luminezu asupra intrigilor care aduseră măcelul din Dealul Spirei și să vĕ recomandu să vĕ iubiți unul pe altul și să iubiți pe Turci; scrisorile mele, cugetările mele au fostu publicate atunci în Gazeta Tran-

www.dacoromanica.ro

silvaniei. *Din totu ce am scrisu în Francia, réspiră aceeaşi iubire, aceeaşi unire cu Turcii.*

Chiar atunci când ar fi căutatu cineva să vă lumineze, aţi fostu totdeauna destulu de cumînţi, ca să vă cunoaşteţi propriile voastre interese. Mulţămită înţelepciunii voastre voi aţi fostu prudenţi şi legali în cele trei luni ale Regeneraţiunii voastre.

Înţelepciunea voastră v'a inspiratu prietenie către Turci şi aversiune, în timput ocupaţiunei, în contra Ruşilor. Ea v'a făcutu să manifestaţi în toate ocaziunile raţionabila voastră afecţiune pentru cei d'ântâi şi dreapta voastră urâ pentru cei din urmă; purtarea voastră, părerile voastre încurajează pe comisarul Turcu, să ese pe jos şi să se plimbe singuru prin mijlocul vostru; pe când comisarul rus găseşte numai subiectu de turburare şi de teamă; el tremură şi nu îndrăsneşte să vină în mijlocul vostru decât însoţitu de escortă numeroasă; e gata să fugă dela voi. Caii săi él iau şi 'l-ducu în galopu.

V'o mai repetu.

Cine nu este pentru autonomia ţărei este agentul ţarului, fie el Românu, fie Turcu, fie Christ, fie însuşi Mahomet.

Cine nu e pentru suzeranitatea Turciei este unu agentu al Ţarului, dar unu agentu nesocotitu, fără abilitate, uşoru de ghicitu.

Cine vă predică ura şi războiul în contra Ruşilor şi Turcilor în acelaşi timpu, nu e de cât tzarismul incarnatu, instrumentul cel mai infernalu al politicei moscovite, fie el Românu, fie democratu europeanu.

In viaţa mea, în scrierile mele după 1830, n'am

www.dacoromanica.ro

eşit nici o dată din principiile mele de carî mĕ ocupu aci, şi din doctrina ce se va desvolta în aceasta mai departe.

Primiţi această carte, aceste Inpresiuni, aceste Amintiri, căci ele sunt inpresiunile unuî omu care a fostu proscrisu pentru că v'a voitu binele ; sînt amintirile scumpe pentru mine, căci 'mi-aducu aminte imagina voastră, sufletul vostru generosu şi nobilu, suferinţele voastre.

Salutare şi frăţie.

I. Heliade R.

Paris, 1 Octombre 1850.

www.dacoromanica.ro

PARTEA ÂNTÂIA

Exilul

CAPITOLU I

Şi 'mi-luai ziua-bună dela ţara mea. Mĕ despărţii de copilaşii mei şi, la poalele Carpaţilor, mĕ oprii să'mi odihnescŭ capul pe pragul patriei mele.

Vĕzui pe fraţii mei daţi furiei Cazacului, biciuiţi şi întemnitaţi; auzii vaietele celor drepţi, ţipetele şi suspinele Poporului.

Vĕzui pe preotu tĕrîtu afar' din altaru, încărcatu de lanţuri sau silitu de biciu sĕ mâne carul cu provisii al opresorului;

Oameni şi femei, copii şi bĕtrâni, vite, recolta şi ţarina, toate 'n-prada inamicului;

Rugăciunea şi blestemul, gemetele şi plângerile, amestecându-se cu mugetul taurilor;

Inteligenţa înăbuşită sau prigonită, materia slutită, drepturile călcate 'n-picióre, patria trădată şi în agonia morţii.

www.dacoromanica.ro

Dar nimic nu 'mi-a scârbitu sufletul ca spectacolul depravării: fetele corupţiei sĕrbătorindu sosirea celui ce este inamicu lui Dumnezeu şi oamenilor!

O femee, care trebuia să fie de modelu sexului ei, silită de propriu-i bărbatu, tiranul său, să deschidă orgiei saloanele sale şi să joăce ca bacantă pe mormîntul naţiei.

Sufletu-mi se dete 'n-dĕrĕtu de scârbă şi nici-o lacrimă nu mai simţii în ochii mei.

Fugii şi pămîntul fugia sub paşii mei; mergeam zi şi nópte şi, după clnci-spre-zece zile, totu nu trecusem hotarul ţărei natale.

La sf. Nicolae, mĕ aflam la Orşova. Vai! Nu departe de mine auzii celebrându-se în *patria mea* ziua onomastică a ţarului.

Se cânta unu *Te-Deum*... Blestemu! strigai. Sufletu-mi, tresărindu, mĕ părăsi spre a căuta resbunare.

Nebunu ce eram! căutam trăsnetul; invocam toate dezastrele; êmi *trebuia* unu cataclismu, căci *trebuia* să urmărescu unu inamicu.

Ah! de ce nu s'a deschisu atunci pămêntul sub paşii mei, sĕ fi 'nghiţitu dintr'odată pre oameni, şi pre Cazaci, pe tiranu şi pe mine însumi!

Niciodată nu m'am simţitu mai obositu şi mai sfârşitu ca atunci, când vĕzui neputinţa mea... Am rîsu d'a mea durere şi descurajarea-mi multu timpu fuse mută ca pămêntul.

«Poate că totu mai cântă, mi-am zisu eu... Cântă şi tu, sufletul meu». Şi chiămai într'ajutoru-mi pe cheruvimii rĕsbunători, pe spiritele blestemelor biblice.

Êmi trebuia acea harpă pe care David întonâ psal-

www.dacoromanica.ro

mul care prezise esterminarea rasei celor ce înotau în nelegiuire şi nedreptate.

Sêrmane proscrisu şi fugaru! tu n'aveai decât glasul tău.

Şi, sufletul meu îmbrăţişă cu iubire sufletele tutulor fraţilor ce suspinau în România, tutulor victimelor cari au căzutu sub loviturile calâului.

Glasul meu împrumută p'al acestora, şi în limba părinţilor isbucni în blesteme nesfârşite.

De ar fi fostu tiranul capabilu de vr'o remuşcare, eu aşi fi chiematu într'ajutoru p'acest resbunătoru al cerului şi al pământului.

I

«Plângi, ţara mea! cu tine plângu şi eu... Cântă şi eu te 'nsoţescu: accentele noastre sunt accentele durerii.

«Audu armăsarii tăi... ei nu mergu înaintea nunţilor copiilor tăi; nichezatul lor însoţeşte cântările morţilor.

«Clopotele tale vestescu o moarte. Omorîtorii şi ai loru complici ĕşi celebrează atentatul. Joacă în sângele fraţilor mei.

«Celebrează-ţi şi tu doliul, ţara mea! cântă şi tu p'al tĕu *Te-Deum;* rîsul Nenorocirii este mai înfiorătoru decât ţipetele Morţii.

«Cântecul tău seamĕnă cu al meu. Tu îndreptează-ţi-'l către Dumnezeu; eu l'îndreptezu ţarului. E ziua numelui său.

«Astăzi e în culmea veseliei; *umple cupa care-i spumează la buze;* musica îi vestește toastele linguşitorilor săi.

www.dacoromanica.ro

Dar anii lui s'au numĕratu; preste puţinu şi ccpiii săi vor urla sau vor juca pe mormêntul lui.

«Cântă, ţara mea, cu tine cântu şî eu.

II

«Hurrra, Cazacule! ¡au şi eu parte la sĕrbătoarea voastră. Vinu sĕ ridicu unu toastu... *Republicei moscovite!* Bucuraţi-vă, Calmucilor.

«Hei bine, ţarule, de ce te 'ncruntezi tu? Azi e sfîntul Nicolae; *sfîntul în care pângăreşti numele-i ce m'a trămisu.*

«Căci sunt cincisprezece zile azi de când nu mĕ potu depărta de ţara mea, ca să fiu marturu acestei sĕrbătoriri ridicule şi nelegiuite.

«*Potentatu* ipocritu, profanatoru al crucii, calâu încoronatu, ţie *m'adresezu*, către tine mĕ 'ndreptezu.

«Erai veselu şi zîmbiai de plăcere; de ce te făcuşi galbenu? Ce turburare te stăpâneşte?

«Făcui numai o urare pentru fericirea naţiei tale, pentru liberarea poporului tău, pentru libertatea sa.

III

«In numele Dumnezeului care mĕ inspiră, te smulgu de la puterea ce ai, te despoiu de mincinoasa-ţi mărire.

«Şi în ticăloasa-ţi goliciune, de faţă cu toată lumea, te *têrăscu* la picioarele Dumnezeului pe care'l-prigoneşti.

«Te lasu blestemului generaţiilor viitoare, Poporului, victima ta, şi însişi urmaşilor tăi.

www.dacoromanica.ro

«Vei fi obiectul anatemelor acestui cleru care s'a făcutu organul voinţei tale nelegiuite.

«Căci Satana te-a alesu de fiu prea iubitu al său, duhul lui s'a făcutu sufletul tău.

«Antichrist al timpilor din urmă, nu sacra-mi mâniă te numeşte pe adevĕratul nume, ci Dreptatea, Adevĕrul, ci însĕşi faptele tale.

IV

«Patria şi familia mea au ajunsu prada turbării tale.

«Strigoiu întrupatu în bastardul Romanovilor, ţarata natală nu-ţi poate suferi rasa, şi vînturile năprasnice din mează-noapte te 'mpingu întocmai ca pe lo custele ce prevestescu şi aducu foametea.

«Tu ai căzutu pe pămîntul sacru al strămoşilor mei: ai sfâşiatu carnea fraţilor mei, ai suptu sângele lor, ai uscatu măduva din oasele lor.

«Pregătindu-ţi unu imperiu mai strălucitu *decât al rasei* tale [1]), êţi dai mâna cu Prostituata apocaliptică ca sĕ încătuşezi întreagă omenirea în lanţurile robiei.

«Vii întocmai ca unu potopu, să înghiţi în valurile hordelor tale, în moartea sufletească, toate sufletele, pregătindu-le prin robie pentru serviciul tatălui tău infernalu.

V

«Fiă-căruia după faptele sale, fiă-cărui sfîntu tămâea ce i se cuvine; eacă şi din parte-mi rĕsplata ce ţi se cade.

---

1) Slavii.

www.dacoromanica.ro

«Eacă moştenirea de ură ce o lasu urmaşilor mei contra urmaşilor tăi..

«Da, tremuri, tirane, căci domnia ţi-a trecutu: ceasu-ţi din urmă a sunatu. Popoarele au primitu adevěratul botezu. Jumătatea acestui veacu va vedea şi căderea ta.

«Eu mě voiu întoarce, te voiu căuta şi nu te voiu mai găsi; mě voiu ruga pe mormîntul tău, m'oiu ruga chiar pentru uşurarea sufletului tău şi voiu saluta liberarea Poloniei. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

«Musica a 'ncetatu! Urmaţi voi, nenorociţilor! Hurrra! Trăiască republica moscovită!

Iute, hurrra... să trăească Republica muscălească...

Să sosească iute...

«Şi ecoul din vêrful măreţului turnu al lui Sever repetă . . . *iute!*

«Şi cele douě capete ale punţii lui Traianu êşi răspunseră unul altuia... **iute! iute!**

«Şi dealurile uriaşe, cu turbanele pe creştetu, rěsunară în văile adânci... Iute!

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU

Străbătui Serbia, Sirmiul, Slavonia, Croaţia şi Stiria.

Toate aceste poporaţiiî la glasul unuî patriarchu mincinosu, nerecunoscutu de legile canonice, la glasul unui pontifice sclavu şi unui banu aventurosu, erau cu arma la braţu.

Cari erau inamicii lor?— Campionii libertăţii, copiii Ungariei, fraţii lor cari 'şi-vĕrsau sângele ca să-i înalţe la demnitatea de omu, ca să le dea o patrie.

Pentru cine se lupta această rasă care a fostu în veci prada tiranilor, care niciodată n'a cunoscutu libertatea?— Pentru despotul lor.

Ea era gata să moară spre a lăsa de moştenire urmaşilor săi, noui lanţuri fabricate de însĕşi mânile lor.

Sĕrmane Popoare! Cât de viteze erau ele şi cât de nobilu şi curatu e sufletul vostru! Uşoru crezătoare, au căzutu victime credulităţii lor.

Patriarchu nelegiuitu, fiu al robieî! tu 'ţi-vei da seama într'o zi înaintea lui Dumnezeu c'ai fostu unu trădătoru, şi acest aventuraru ĕşi va primi resplata sa.

www.dacoromanica.ro

Şi tu, poporu de vitezi, copii ai lui Atila, tu n'ai perdutu bărbăţia strămoşească ; dar pe stindardul tău nu vĕdu numele Dreptăţii.

Ai uitatu Dreptatea ; nu vei avea niciodată Libertatea. Dumnezeu s'a înfăţişatu înaintea minţii tale ; dar inima-ţi nu 'l-a iubitu în aproapele tău.

N'ai voitu a cunoaşte fiinţa naţională a fraţilor tăi cari suferu, Dumnezeu şi-a întorsu de la tine faţa sa.

Vei avea o slavă pămênteasca, dar pe cât timpu suflarea adevĕrului nu'ţi-va încălzi inima, această slavă va fi întocmai ca a robului ce se sileşte a'şi scutura lanţurile-i spre a le atârna la picioarele fraţilor săi. Ai slava făr'de libertate ; unu nume făr'de patrie ; proroci făr'de nici-unu scopu, martiri făr'de credinţă.

O fraţilor ce suferiţi, eu plângu soarta voastră cum plângu şi p'a ţĕrii mele. Adevĕrul fie cu voi !

Străbătui Bavaria; ea era în linişte; aci mĕ oprii să admiru ale sale capete d'operă şi să mĕ 'nchinu geniului a cărui suflare a însufleţitu pânza şi marmura.

Salutai pre omu, căci regele a 'ncetatu d'a fi rege în faţa regeneratorului Bavariei.

Văzui bronzul tunurilor de la Navarin topindu-se ca ceara la schinteia ce dă vieaţă artelor.

Şi vĕzui *Bavaria*, frumoasă şi uriaşă, înălţându-se din mijlocul flacărilor şi înfruntându veacurile şi pe tirani.

Felicitai pe fostul rege; êi urai fericirea să-şi vază urmaşii ridicându-se la treapta de cetăţeni ai democraţiei germanice.

www.dacoromanica.ro

Trecui la Francfort, şi simptomele reacţiunii mĕ mâhnirĕ, însă speranţa n'o perdui.

Căci speranţa-mi ajunsese pentru mine o convingere. A spera în Dumnezeu, este a spera în Dreptate, în Egalitate.

Străbătui d'a lungul Rinului; vĕzui urmele Burgravilor, castelele loru căzêndu în ruine.

Mĕ gândii la copiii mei şi 'mi-zisei: «Vor vedea şi ei ruinele regalităţii.

«Căci nimica nu e durabilu în lumea asta, afar' de Adevĕrul... şi Regalitatea este Minciuna.»

Dupăce pusei piciorul pe teritoriul Belgiei, totul êmi păru exoticu; totul respira veselia şi bunul traiu.

Mi se păru că vĕdu silueta Păcii apărându ochii locuitorilor săi de razele soarelui celui *nou.*

Bruxel 'mi-părù ca o mireasă in vestminte de nuntă; *fericită de speranţă şi amoru.*

Fiiă a Franţei, nu'mi trecea prin minte ca ea să fie crescută mai bine ca mama sa.

Căutai Poporul, şi văzui numai burghezi, cetăţeni, unu poporu de proprietari. Ce bucurie!

. . . . . .

. . . . . .

Dar visul meu era ne'ncetat la Francia; căci era visul copilăriei mele, scopul pelerinagiului meu, speranţa patriei mele.

Glasul Franciei, manifestul său din Martiu a adusu invasia Cazacilor în ţara părinţilor mei, ca punctu de plecare pentru înăbuşirea glasului care sguduia tronurile.

www.dacoromanica.ro

Căci din România şi-au începutu Cazacii mişcarea-le apăsătoare; de acolo 'şi-aŋ deschisu calea spre Paris contra ideilor Democraţiei franceze.

Sufletu-mi era plinu de speranţă; căci veniam la neşte oameni *liberi*, *drepţi* şi *generoşi*.

La neşte oameni luminaţi cari erau cel puţinu în stare a-şi cunoaşte propriele lor interese.

Francia, întinzêndu o mână prietenească şi sinceră Turciei, dându-i cel puţinu unu ajutoru moralu, ar fi pututu veni într'ajutoru României, victima sa, şi şi-ar fi servitu propria ei cauză.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU III

Odată ajunsu la hotarul Franciei, *ţara libertăţilor*, te cobori la vamă. Aci a trebuitu, firește, să mĕ supunu tutulor inchiziţiunilor.

Agenţii vamali căutară prin cufăru, prin sacul de noapte, prin geantă, prin buzunare!

«P'aici, bănuescu multu, mai multu decât oriunde, êmi zisei eu.

«Dumnezeu e bunu pentru că nu bănuește nimicu; el ştie totu. Unde oamenii sunt prea bănuitori, ei nu potu fi tocmai cum se cade.»

Crezui, cu toate acestea, că mĕ căutau de nescariva scrisori; vremurile erau grele. Siguranţa publică înainte de toate.

Dar nu mĕ căutau de mărfuri oprite... într'unu cufăraşu! în geantă! în buzunarele mele!

Tâlharii ce pândescu la drumuri nu m'aru fi scotocitu atâta.

Unde e libertatea corporală, libertatea d'a 'ţi-avea cel puţinu merindea de drumu?

— Aĭ tutunu?

www.dacoromanica.ro

— Sunt noui cămăşile dumitale ?

— Bricele de rasu nu sunt franţuzeşti.

— Pelea asta nu e franţuzească.

— Lucrurile dumitale sunt din străinătate.

— Da, domnilor. N'am voitu să profanezu numele de cetăţeanu: Mai întêiu de toate eu însumi sunt unu lucru străinu. Acesta e românescu, acesta e turcescu, acesta e slavonescu şi cest 'l-altu e nemţescu.

Abia intrai în Francia. N'am nimica franţuzescu cu mine afară de inima mea.

Mai târziu m'am căitu de acest entusiasmu.

Mĕ căutară şi în pălărie; căci pălăria-mi era 'ntr'o cutiă. Numai cismele mi-au scăpatu.

In copilăria mea, domnia fanarioţilor totu mai apăsa asupra ţării, şi, sub uă asemenea domniă, erau şi pe la noi tâlhari.

Odată căzusem în mâinile acestor funcţionari de drumuri. E multu d'atuncia şi uitasem cu desăvârşire.

La hotarul Franciei, mi-am adusu aminte şi m'am simţitu întinerindu. Credeam că mĕ aflu în anii copilăriei.

Atâta era de mare asemĕnarea dintre acei tâlhari şi aceşti agenţi de la vamă.

Felul lor d'a rescoli s'asemăna de minune; dar resultatul sau sfârşitul se deosebia în câtva.

Tâlharii mĕ 'ntrebaseră de am bani la mine. Nu, le respunsesem eu.

Ei mĕ priviră multu, şi, pentru că nu prea aveam aerul să fiu nici bancheru, nici *ciocoiu*, êmi deteră drumul.

www.dacoromanica.ro

Cei de la vamă mĕ 'ntrebară de am marfă. Nu, le respunsei eu.

Şi nici înfăţişarea, nici cufăraşul meu nu-i putură încredinţa că nu eram nnguţătoru.

Ei êmi făcură onoarea de a mĕ crede astfel, adică de a mĕ cerceta întocmai ca pe un *hoţu*.

Sunt siguru că dacă aşi fi avutu tutunu, cei de la vamă mi 'l-ar fi lăsatu ca p'uă proprietate a mea.

Totu oamenii aceştia êmi făcură observaţii asupra ţigărilor, cerură să mi le cumpere.

Eu nu voii să desonorezu Francia plătindu-i libertatea gusturilor mele.

Ar fi tostu s'o tratezu ca p'o prostituată de la care-'ţi cumperi plăcerile.

Deci, dăruii mai bine ţigările mele oamenilor din serviciul vămii.

După ce ajunsei la Paris, aceleaşi cercetări la vamă, aceleaşi bănueli şi totu astfel mi le explicai şi eu.

Dar de ce atâta teamă faţă cu străinii, atâta îngrijire din parte-le şi atâtea cheltueli pentru ţară?

Ca să oprească orice producţiune din afară. Poporul plăteşte pentru întreţinerea funcţionarilor vămei şi soldaţilor cari êi păzescu averea.

Să plăteşti neşte funcţionari ca să măreşti sărăcia! o porul trebue să fie foarte săracu p'aici.

Căci, dacă te lipseşti de industria din afară, scumpeşti industria din întru.

Oprindu toată producţia străină sau supunênd'o la unu dreptu care întrece orice mĕsură, se scumpeşte

www.dacoromanica.ro

toată producţia naţională, se scumpeşte dreptul de viaţă.

Ce mai logică! ce mai progresu! ce mai civilizaţie! ce blându şi supusu poporu! Acesta trebue să munceaccă spre a 'ı face fericiţi tocmai p'aceia, cari nu-i lasă să trăească.

Mi-am adusu aminte d'o zicătoare din ţara mea: «*Pe cine nu laşi să moară, nu te lasă să trăeşti*».

Cu aceste gândiri străbăteam pentru întâiaşi dată stradele Parisului.

Lumina zilei slăbea puţinu câte puţinu lumina gazului. Mĕ scoborîi la hotelu şi, ostenitu de drumu şi de gândiri obositoare, adormii.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU IV

Totu nu-mi eşise din gându cele două vămi. Voii să vădu Parisul, centrul *democraţiei* franceze.

Unii êmi propuseră să visitezu monumentele. Astea sunt trecutul, êmi zisei eu ; cunoaştemu destulu Francia vechiă : vom studia-o mai târziu.

Deocamdată, mĕ interesează mai multu viitorul ; şi, ca să potu întrevedea viitorul, trebue să cunoscu mai ântâiu prezentul. Voiu să vĕdu pre oameni, pre cei vii.

Alţii êmi propuseră să mĕ ducu la Champs-Elisée. Numele acesta mi se păru clasicu şi mi 'l-închipuiam unu locu visitatu d'o sumă de oameni cari 'şi-petrecu timpul în întristare şi poesie.

Crezui că era câmpul sacru al Parisului, unu paradisu unde se odihneau oasele morţilor fericiţi ; m'adăstam sĕ vĕdu înscrise acolo numele gloriilor Franciei.

Eacă presentul şi, în acelaşi timpu, eacă icoana trecutului, êmi mai zisei eu, şi plimbarea se potriveşte cu situaţia mea.

Străbătui bulevardul ; mĕ oprii dinaintea templului ce seamĕnă a fi panteonul gloriei, şi mĕ minunai multu

www.dacoromanica.ro

d'această copiă frumoasă şi măreaţă a templului lui Teseu.

In mijlocul pieţei Concordia privirea nesăţioasă căzù pe l'Arc de Triomphe, Tuileries şi pe Madeleine.

Dar palatul Adunării naţionale 'mi-păru urîtu la vedere prin contrastu-i pocitu şi lipsitu cu totul de simetrie.

Dar simetria morală?... eacă ce are frumosu: templul Gloriei în faţa templului Libertăţii.

Aci sunt representanţii naţiei, smântâna poporului. Inchisei ochii ca să vĕdu numai cu ochii minţii.

«Nebunule, zisei în gândul meu, ai venitu să vezi oameni şi cauţi simetria petrilor. Adevĕratul templu în care se află dumnezeirea este Omul.

«Ce 'ţi-închipueşci tu despre aceşti representanţi ai naţiei, despre aceşti *părinţi* ai libertăţii francese şi umane?...»

Umblai multu înlocuindu, în închipuirea mea, simetria fisică cu simetria intelectuală şi morală.

Şi ochii mei necontenitu se 'ntorceau spre palatul Adunării...

Ideia meschină a unui atelieru, unei cuşniţe, unei închisori, ne'ncetatu êmi chinuiau mintea.

Ce tristă asemĕnare! Ce impresie fatală!

La vederea atâtor panglice roşii pe găurile nasturilor, 'mi-zisei: eacă *Roşii*, ei nu mai poartă tricolorul naţionalu.

— Dar ĕştia sunt din cei decoraţi, cavaleri ai Legiunii de Onoare.

— Aşa! Dar atâta deşertăciune într'o Republică?

www.dacoromanica.ro

Sêrmanilor Jidovi!... (fără de unu Moise) nu'şi potu uita de idolatria lui Faraon.

Vĕzêndu atâţia oameni plîmbându-şi vanitatea la Champs-Elisées, altu contrastu.

Dar mai mare copilărie şi caricatură mi se părù când vĕzui aceeaşi panglică întreită la gherocu, la paltonu şi chiar la mantà, şi toate acestea la nişte oameni înaintaţi în vârstă!!!

Şi apoi, ce nume, ce poreclă mincinoasă! *Champs-Elisées*, câmpiile Elisee! şi nu se vede altu decât unu felu de pădure a Citerei, fără poesia şi frumuseţea-i din fabulă.

Unu locu de preumblare pentru rîsu, petreceri, pentru totu ce nu'ţi-trece prin gându, iar nicidecum sĕ te facă a gândi la cei ce au muritu.

Dumnezeule! Oamenii aceştia au cu totul unu altu vocabularu. Prin *Champs-Elisées* au voitu sĕ'şi-rîdă însuşi de paradisul resăriteanu. Ce hurii materialę! Aleargà numai la sunetul banului.

Unu paradisu mutu de pudoare, orbu de fericire, sterpu de îndestulare, secu de ori-ce rîu de lapte şi miere.

Unu paradisu, unde săracul cerşeşte călcatu, de trăsura celui avutu, unde vĕduva şi-arată copiii leşinaţi de foame, unde copila fără părinţi se corupe; unde, în fine, ceice joacă pe funie represintă Societatea.

Dacă prin *Champs-Elisées* înţelegu numai aceasta, ce însemnare mai dau, în vocabularul lor, cuvintelor *cristianismu*, *democraţie*, *libertate*, *egalitate*, *fraternitate*, *representanţii poporului?*...

Plânsul mĕ 'neacă; sufletul mi-era mai obositu decât

www.dacoromanica.ro

corpul. Mĕ depărtai de la acest spectaculu... şi mĕ'ntorsei acasă.

In seara acestei zile vĕzui pe Rachela; ea 'mi părù pitonisa din Endor.

Apoi vĕzui *Ierusalimul,* după acesta *Vioara Dracului.* Doctorul Matheus, după fisicul şi moralul său, 'mi-aduse aminte de Mavros.

Dar venisem la Paris sĕ apĕrù causa patriei mele. Voii sĕ vĕdu pe ministrul afacerilor străine.

Greutatea d'a obţine o audienţă *democratică* mĕ făcù sĕ dispreţuescu din principiu pe ori-ce parvenitu.

Trei sĕptĕmâni şi nici-o audienţă!

'Mi-închipuii că trebue să fie una din aceste mărimi pitice cu care se sileşte a se împodobi totu omul micu de sufletu.

Nu'mi putea trece prin minte că era la mijlocu numai temerea d'a nu supĕrà pe ţarul prin audienţa ce'i-ceream.

Bietul ministru! avea dreptate căci ţarul e rĕu şi capriţiosu; se supĕră iute şi de fite-ce.

Poate da numai decât, poate da unu ucasu prin care să destituie şi pe miniştri şi pe preşedintele Republicei franceze.

Câte greutăţi şi sacrificii ca să ajungă la asemenea demnităţi! şi apoi să le piardă printr'o neascultare!...

Cabinetul francesu *nu 'ndrăsnia* sĕ ne primească.

In timpu de trei sĕptĕmâni Parisul 'mi-înfăţişâ zilele din urmă ale imperiului Bizantinu, neşte oameni ce nu puteau trăi fără stăpânu.

De n'are cineva unu titlu i se da numaidecât spre

www.dacoromanica.ro

a face pe unii-alţii sĕ creadă că sta 'n-legătură cu cutare puternici d'ai zilei.

Totu cetăţeanul voeşte sĕ fie sau să treacă de aristocratu. La Paris, Libertatea este numai o spoeală aristocratică.

Unu curatu egoismu după care ori-cine are libertatea numai pentru sine însuşi, şi 'şi-cumpĕră această libertate prin propria sa robie!

O manie d'a fi egalu cu toţi regii şi princípii, d'a fi egalu, cel puţinu, cu marchizii, cu toată lumea privilegiată.

Dar a fi egalu cu proletarul, sau, mai bine, a face pe proletaru egalu şie-şi, ce idee! una ca aceasta ar fi unu gustu cel mai prostu şi aceasta n'ar mirosi de locu a 'franţuzescu.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU V

Plecaĭ la Londra. A treia zi de la sosirea mea vezu pe lord Palmerstone.

Aristocraţia englesă nu e aşa de greoae şi măreaţă ca unu ministru *democratu*.

«— Ce poate face Anglia pentru ţara dumitale? Mĕ 'ntrebă nobilul ministru.

«— S'o ajute în numele dreptăţiĭ, întinzêndu Turciei o mână d'ajutoru.

«— Pe ce se 'ntemeiază cererile dumitale?

«— Pe integritatea imperiului otomanu.

«— Bunu...

«— Această integritate e violată prin invasia rusească. Eacă obiectul reclamaţiei noastre.

«— Plecându dela principiul integrităţii Turciei, cerem respectarea tractatelor pe cari se întemeiază datoriile Suzeranului şi ale Vasalului.

«Reclamăm contra violării autonomiei noastre.

«Turcia ne-a recunoscutu drepturile. Rusia ni le calcă'n picioare în dispreţul chiaı al numelui de protectoare ce 'şi-aroagă.

www.dacoromanica.ro

«Turcia, vĕzêndu-se părăsită de Anglia şi de Francia, va fi nevoită a se împăcà cu Rusia.

«Şi aceasta va fi prejudiciabilu însĕşi intereselor Europei

«Rusia a luatu de comunistă mişcarea Românilor, dar prin aceasta ea nesocoteşte adevĕrul.

«Drepturile noastre sunt destulu de frumoase, legile noastre cele vechi, destulu de bune ca să nu mai avem nevoe a umbla după altele.

«Noi n'am voitu să imităm; am voitu numai să conservăm, să scăpăm bunurile noastre materiale şi politice de comunismul ţarian».

Nobilul fiu al Albioniei mi s'a părrutu, în toate întrebările sale, sinceru şi lealu, şi creşterea-i analogă rangului său.

Vizitai Londra. Ea oglindeşte mărimea şi solidaritatea britanică; architectura are tipul naţionalu întocmai ca-şì literatura sa.

Parisul este unu frumosu amestecu de toate architecturile şi de toate ordinile. Literatura franceză presintă totu acelaşi amestecu.

Intr'unu intervalu de câteva zile, vĕzui numai partea cea bună a cetăţii, văzui avuţia-i materială şi intelectuală.

Mi se spuse că, după culisele acestui pomposu spectacolu de activitate, de positivu şi de mărime naţională, se ascunde o profundă miseriă.

Dar eu n'avui timpul să vĕdu acest iadu al Britaniei, şi ilusiile-mi rĕmaseră la înălţimea necunoştinţei mele.

www.dacoromanica.ro

M'aşteptam să găsescu şi aci o îngânfare aristocratică; aflai însĕ demnitatea, respectul de sine-şi şi de cei-lalţi.

Se zicĕ că numai Interesul mişcă această naţie. Dar nu e aşa, numai calculul; nimeni nu voeşte a se amăgi pe sineşi.

Cel ce se amăgeşte iute, adeseori este mai iute şi în stare a înşela şi el pre cei-lalţi.

A calculà este una cu a cercetà.

A cercetà, una cu a dorì să afli ceva.

A aflà, una cu a cunoaşte, a şti.

A şti, una cu a mĕsurà justa urĕ sau stima.

A fi justu, una cu a fi într'adevĕr bunu.

Dumnezeu este justu şi bunu pentru că ştie totul. De n'ar avea calcul şi ştiinţă, Dumnezeu ar fi unu capriţiosu, unu tiranu.

A calcula este a judeca, şi judecarea este însuşirea omului înzestratu cu judecată.

Englezul este înainte mergătorul omenirii, omenirii în progresu.

E omul care face orice lucru numai la locul şi la timpul său; e omul prin excelenţă raţionabilu.

Englezul este acela care a creatu şi a întăritu democraţia americană.

Cu aceste întipăriri şi iluzii părăsii şi Londra.

Atât la intrarea cât şi la eşirea mea din Londra, am intratu şi am eşitu ca unu omu care vine la neşte oameni. Nimeni nu 'mi-a bănuitu cufărul, nici traista mea.

Intrai earăşi în Francia. Aceleaşi bănueli şi totu aceleaşi cercetări la vamă ca şi altă dată!

www.dacoromanica.ro

Oh, vameşii aceştia! êi urĕscu. Insuşi Christos, cu toată iubirea lui, êi ura şi el [1]). Ei sunt una din emblemele însufleţite ale desbinării popoarelor.

Venindu ear la Paris, ce urîtu obiceiu! zisei în gândul meu. Această îndoită curiositate este unu semnu de creştere proastă.

Rĕu trebue să fi fostu crescute guvernele din trecutu ca să aibă neşte obiceiuri aşa de nesocotite!

---

1) Alusiă la publicani; în greceşte, ei se numescu vameşi.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU VI

Ştirea despre recepţiunea noastră la Londra venise, pe semne, la Paris mai înainte de a ajunge noi.

Aci mi se spuse că ministrul afacerilor străine, fiindu mai puţinu ocupatu d'astă dată, era dispusu a-mi acorda o audienţă.

Pricepui de unde venea aceasta. Când omul e slabu nu-i prea vine să s'apuce de nimicu de nu va avea o impulsiune asigurătoare. Cabinetul englezu dedese această impulsiune.

Bietul ministru! zisei în gândul meu. Nu trebue să'l-acuzu, poate că este unu bunu, unu adevěratu democratu; dar e slabu.

Aidem să 'l-vedem, pentru că mě aflu în ţéra unde se vědu multe rarităţi.

După ce 'i făcui anticameră câte-va minute bunicele, mě primi însfêrşitu în scufă de noapte; până ací foarte democraticu; dar anticamera?...

Ministrul ştia de mai dinainte că punctul meu de plecare era integritatea imperiului otomanu sau a tractatului din 1841, prin care marile Puteri sunt ţinute a garanta această integritate.

www.dacoromanica.ro

Tractatul se afla pe masa ministrului şi era cu multă îngrijire semnatu.

Êi expusei din nou principiele pe cari se întemeia solicitarea mea, totu acelea ce expusesem şi la cabinetul de la Sânt-James.

Ministrul deschide cartea tractatelor, şi, cu o elocinţă savantă şi cu unu aeru graţiosu, se sileşte, bietul omu, să 'mi demonstre că marile Puteri prin acel tractatu nu sunt legate a garanta integritatea Turciei.

'Mi-demonstră *într'adevĕru* că această integritate se cuprinde numai în preambulul tractatului, şi că articolele sale nu obligă pe nimeni nici a respecta, nici a susţine acest dreptu.

«Ca să trăească cineva, trebue să muncească şi să facă totu ce 'i-poate hrăni viaţa ; şi, pentru că *a munci* şi a face totu ce alimentează viaţa, nu însemnează *a trăi*, trebue prin urmare *să mori!*»

Eată silogismul sau modul prin care democratul ministru explică unu tractatu.

Democraţia sa fiindu foarte învederată, putui vedea în acelaşi timpu şi cartea tractatelor, şi numĕrul paginei, şi preambulul ce era ţinta convenţiunii şi însĕşi articolele.

«Aicea, în Republică, gândii eu, când e vorba de *independenţa naţionalităţilor* înţelegu şi explică tractatele mai bine decât aiurea.

«Englezii sunt foarte înapoiaţi în diplomaţie!

— «Dar sunt mâchnitu, domnule Ministru, că audu astfel de vorbe din partea Franciei.

«Pentru că manifestul din Martie ne a făcutu să credem că e justu a reclama respectarea drepturilor noastre.

www.dacoromanica.ro

«Noi ne-am rĕsculatu în numele Justiţiei ca să reînoim vechile noastre relaţii cu Turcia.

«Daca Francia nu poate recunoaşte că are o datorie de umanitate de îndeplinitu, s'ar cădea cel puţinu să simţă că ne datorează o reparaţiune.

«Căci este îngagiată prin manifestul său. Onoarea-i, după cum vedeţi, e 'n-pericolu.

«— Dar greşeala este a altui ministru. Guvernul actualu nu poate promite ceea-ce nu poate face.

«— E mai bine a tăia orice speranţă decât a încuraja prin neşte promisiuni din cari ar rezulta numai nenorociri.

«— Dar încurajările criminale s'au şi datu, domnule Ministru; nenorocirile s'au împlinitu.

«Nu mai remâne acum altu ceva decât a repara o injustiţiă, o imprudenţă mai multu decât poetică a manifestului.

«A salva onoarea Franciei, salvându unu poporu care s'a făcutu victimă a respectului şi iubirii sale pentru această proclamaţiune a libertăţilor, victimă a credulei sale credinţe.

«— Nu putem, greşeala este a altui ministru.

«Afacerea d-voastre este o afacere ce trebue a se discuta între Rusia şi Turcia; nu ne putem amesteca într'însa.

«— Şi, ca să faceţi rĕul, aţi avutu curajul d'a vĕ amesteca. Când e vorba d'a face binele, sunteţi atâta de prevăzĕtori, atâta de corecţi că nu cutezaţi a vĕ profana inima cu unu sentimentu de umanitate!

«— Umanitatea stă în a nu vĕ expune mai multu. Guvernul actualu este mai prudentu.

www.dacoromanica.ro

«— Prudența êşi merită acest nume numai atunci când e consecentă.

«— Bună-ziua, domnule Ministru. Scuzați dacă prin îndrăzneala mea v'am importunatu.

«— Am aflatu că ați fi avêndu intenţiunea să mergeți la Constantinopole, şi m'am gânditu să vĕ oferu gratuitu drumul până acolo.

«Dar, după noua stare a lucrurilor, ministerul nu mai poate dispune d'o asemenea facultate.

«— Vă mulţumescu, domnule Ministru. Sînt foarte simţitoru pentru buna d-voastre intenţiă; Francia e foarte generoasă, dacă simte şi *cugetă* astfel prin ministrul său.

«Bună ziua!

«— Bună ziua!

. . . . . .

«Francia a schiopĕtatu de totu! 'mi-zisei eu eşindu de la Ministru.

«Unu neguţătoru recunoaşte toate actele Gerantului său plenipotenţiaru.

«Plăteşte toate compturile primite sau semnate de locţiitorul său; îndeplineşte toate îngagiamentele contractate de acesta.

«Gerantul poate fi schimbatu, depărtatu; dar casa rĕmâne şi casa îndeplineşte toate îngagiamentele în numele său.

«Ministrul republicanu, dacă nu este mai multu decât unu gerantu din comerţu, este cel puţinu cam totu acelaşi lucru.

«Ministrul poate fi schimbatu; dar naţia rĕmâne şi

www.dacoromanica.ro

naţia este responsabilă de toate îngagiamentele luate în numele său.

«Ce însemnează acest limbagiu? «Unu altu ministru a promisu, unu altul a făcutu rĕul; noi nu putem face binele, noi nu vroimu a îndrepta rĕul».

— Dar acesta e unu falimentu totalu, unu falimentu fraudulosu, sofisticu! Sărmană Franciă, să dai falimentu tocmai tu, care ai atâtea comori!

«Tu eşti trădată! Tu ţi-ai trăitu traiul!»

Perdui ori-ce ilusii; speranţa ce pusesem în Francia se stinse. Hotărîi s'o părăsescu.

Salutai această ţeară a libertăţilor din trecutu şi plecai.

Părăsii Francia cu gândul d'a n'o mai revedea. Mĕ'nbarcai la Marsilia şi pornii la Constantinopole.

Mare era furtuna; ameninţa să ne 'nghiţă. Ea mi se păru binefăcătoare; căci êmi spĕla picioarele de pulberea ce mai era pe ele.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU VII

Cărbunii fumegă, cazanul mugeşte pe limbile de foc, aburii formaţi în pântecele vasului scapă prin nările sale de bronzu.

Se dă semnalul de plecare, Rhamsès se prepară a înfrunta valurile 'ntărîtate ; a şi eşitu din portu şi începe a tresălta.

Eacă'l pe luciul mării.

El êşi întinde aripele ca o pasăre uriaşă ; penele-i nenumărate se întorcu cu iuţeală, isbescu cu putere undele 'nfuriate, şi se afundă, cătându a lupta în contra elementului ce scapă ne'ncetatu constrîngerii sale.

Marea s'acopere de spume şi urlă în faţa acestor înfruntări îndrăsneţe. Peptul vigurosu al vasului isbeşte şi despică valul ce se înalţă furiosu înaintea sa.

Eacă-ne 'n-golful Lyon ! Leviatanul s'a 'ntărîtatu. Păream abia neşte atomi pe spatele sale ; vasul însuşi, alunecându ca o insectă, străbătea coama sbârlită a Oceanului-Lyon.

Sînu-i se umflă şi colcăe de mânie, spumegă de turbare şi spumele-i se depărtează ; ele se sfărîmă de ţărmurul stâncei care le respinge.

www.dacoromanica.ro

In deşertu monstrul s'agită violentu ca să rĕstoarne vasul ce 'i-supără şi 'i-brăzdează rotunzimea scânteietoare a pântecelor sale. Unde să 'l-arunce?

Iutele nostru *Rhamsès* sare şi cade ear pe spatele nemărginitu al monstrului. Trece înainte şi fuge în răpedea-i alergare.

Fumul creştetului său fălfăie ca o flamură şi 'mi aduce aminte de chica surugiului din Argeşu. Dar cu totul altele sunt văile, cu totul altfel sunt munţii pe cari planează fiinţa-mi rătăcitoare! Şi unele şi altele se lasă şi se 'nalţă alternativu. Muntele se face vale şi valea se face munte.

Vĕzusem marea numai la Bolonia şi trecerea pasului Calais mi se păruse cam una cu trecerea Dunării noastre.

Pentru ântêia oară mĕ văzusem acum înotându pe d'asupra abisurilor. Sufletu-mi era cuprinsu de spaimă şi de admiraţie.

De o parte micimea şi neantul omului, de alta mărimea Dumnezeului lui David.

Puterea sa manifestată în imensitatea elementelor şi mai multu încă în mărginitul cuprinsu al creerilor acestui Pygmeu, care, ca unu uriaşu îndrăsneţu, sfidează elementele şi le străbate victoriosu.

Posteritatea 'l-va vedea poate luptându-se contra aerului, dominându-'l şi făcându-şi drumu să sboare în regiuni necunoscute.

Colegii mei şi viajorii intraseră în cabinele sale. Legănarea, scuturăturile, urcarea şi scoborîrea vasului aduceau ameţeală şi sdruncinau corpul.

Toţi cătau câte un locu să 'şi-repauseze capul. Pe

www.dacoromanica.ro

vasu nu se vedeau decât marinari grăbiţi a manevra.

Rĕmăsei în picioare şi m'agăţai cu putere de lemnul catarıului.

La fiăce mişcare nouă a vasului mi se părea că mĕ prevălescu şi că abisul, gata a mĕ 'nghiţi, se deschide sub picioarele mele.

Vîntul sufla printre sforile ce vibrau şi tremurau ca şi coardele unei harpe colosale; şi sgomotul velelor, lovindu-se de catarte, confundându-se şi cu mugetul roţilor vasului şi cu strigătul răguşitu al marinarilor, formau un sinistru concertu.

Fruntea şi peptul mi se rĕcoreau la această aspiraţie puternică şi inima-mi tresălta în acelaşi timpu de frică şi de bucurie. Cugetarea ce mĕ domina era imensitatea!

Mĕ luă avîntul cu mişcarea sa şi fiinţa mea urma măsura acestei armonii sĕlbatice şi a jocului uriaşu al vasului.

Mĕ lăsai în voea legănării sale şi părăsirea mea la capriciul mişcării contractă o înţelegere bine făcătoare între mine şi agitarea din afară. Lupta instinctului dispăruse.

Impinsu de vêntu şi de aburul ce 'i-da aripi îndoite, vasul fugea mereu nainte, ear în urma noastră fugeau coastele şi ţermurile şi dispăreau una câte una.

Pămêntul se depărtase de noi. Marea şi numai marea, nimicu decât marea înaintea noastră.

Cu cât ne depărtam de uscatu cu atât simţeam curajul disperării, exprimatu în limba părinţilor noştri prin aceste cuvinte: «*'Mi-luasem inima în dinţi.*»

Inainte, proscrisu rătăcitoru! Şi ochii mei se îndrep-

www.dacoromanica.ro

tară spre ceru. Cerul nu era înfuriatu. Neşte nori alburii undulau ca valurile la suflarea vêntului şi se colorau de cele din urmă raze ale soarelui.

Regele zilei mi se părea că este ochiul Provedinţei şi, în adânca mea contemplaţie, êl fixam cu privirea când êmi inunda fruntea cu toate razele sale.

Invelitu uneori de norii glorjei sale, mi se părea că se ascunde mutelor mele reclamaţiuni.

«Dumnezeu al iubirii, unde 'ţi-este dreptatea şi omnipotenţa? Pe mânile cui ai lăsatu tu unu poporu care s'a ridicatu în numele tău?»

Mĕ simţeam tare în credinţa ce 'mi-pusesem într'însul şi în dreptatea cauzei fraţilor mei.

Precum unu amantu, care 'şi-a sacrificatu totu amorului său, impută iubitei sale că 'l-a trădatu, astfel întrebam şi eu Provedinţa, cu inima deschisă, cu sufletul generosu.

Niciodată unu Suveranu sau unu învingĕtoru îmbĕtatu de gloria sa, nu s'a simţitu mai îngânfatu pe tronul sau pe carul său de triumfu.

Pluteam cu mândrie pe vasul meu fragilu; nu vream să mai ascultu scărţiitul laturilor sale, cari păreau a se sfărîma la fiăce mugetu al valurilor.

Mĕ credeam mare 'naintea sufletului meu şi înaintea ochiului cerescu pe care êl fixam cu ochii şi credeam că 'l-magnetizez cu privirea şi cu imputarea sufletului meu care nu 'l-ura pre el.

Nici unu amantu n'a iertatu mai multu acelei ce a iubitu şi făr' de care el n'ar putea trăi. Certam cu amărîciune şi iubeam din adâncul sufletului meu.

rii 'mi-favorizau multu deşertăciunea. Mi se părea

www.dacoromanica.ro

că văd soarele ascunzêndu-se de ruşine dinaintea dreptelor mele imputări.

Omnipotenţa lui Dumnezeu înaintea mea nu mai era unu atributu de glorificare ci mai multu unu argumentu tare pentru a mĕ revolta contrá iubirii şi dreptăţii sale.

«Ai pututu dar n'ai voit'o. Ţi-ai fi datu mâna cu duşmanul omenirii?»

Şi soarele dispăru şi cerul purpuratu se resfrângea în imensitatea apelor cari păreau a fi unu oceanu de flacări.

Şi *Rhamsès*, ca şi unu fugaru uşoru, săria din valu în valu. Mĕ credeam domnul său, domnul mării care, toată în flăcări, colcotea sub urmele mele.

Cine se putea socoti egalu cu mine, când unu valu mugeşte cu violenţă, sgudue vasul, se sfarîmă şi-i inundă puntea. Unde 'ţi-era tridentul, voinicule imaginaru?

Piroscafa tremură, şovăeşte pe osia sa şi zeul mării cade (cu burta) la păměntu în rîsetele de bucuriă ale marinarilor.

. . . . . .

Spre apusul soarelui, o stea! Ea se ascunde subt unu vĕlu diafanu de purpură; apoi o altă stea şi alta.., Şi vêntul suflă şi nava trece, şi sgomotul monotonu al neobositelor roate anunţă munca necurmată a vasului.

Crepusculul se descolorează şi se şterge treptatu, şi întunerecul se înalţă la Resăritu.

Luna, în al doilea pătraru al ei, luceşte în mijlocul firmamentului şi lumina ei se resfrânge în spuma valurilor.

Aburi uşori ca gazul i-acopere faţa ei. Norii fugu unul după altul. Luna pare a fugi şi ea împreună cu ei.

www.dacoromanica.ro

Regina nopţii seamănă o barcă repede de lumină înotându pe unu altu oceanu spĕnzuratu d'asupra noastră.

Stam nemişcatu în locul unde m'aşezasem după căderea mea. Trecuseră ore întregi de când contemplam şi somnul totu nu se apropiase de genele mele.

Cerurile spun mărirea lui Dumnezeu! Tu, lună, şi voi, stelelor, voi, marture ale durerilor omeneşti atât de numeroase şi atât de diverse, spuneţi-mi cum se proslăveşte el pe pămêntul părinţilor mei?

Unu suspinu involuntaru scăpă din peptul meu, şi gândul êmi-sbură lângă cei cinci copilaşi ai mei şi la mama lor.

In minutul acesta ei erau captivi; erau pe mănile inimiciior libertăţii noastre. Cazacul năvălise pre pămêntul ospitaliaru al Transilvaniei.

Copiii mei se aflau în închisoare, în închisoarea cazacului erau copii mei. Acolo veghiau ei şi plângeau patria în doliu. Acolo, împrejurul mamei lor, cântau Domnului cântece de laudă.

Sufletul meu era asemenea cu al loru şi se ruga împreună cu ei. . .

Dar marinarii cântau, valurile mugiau şi, la intervalu, ascultam natura în mişcarea ei.

N'aveam conştiinţă nici de sgomotu, nici de fiinţa mea.

Dormiam deşteptu şi cu anevoinţă, d'abia visam.

Un valu plesneşte din nou, se sfărîmă şi stropeşte puntea vasului. Nava se cleatină, întocmai ca unu calu când se poticneşte. Scuturătura şi pulberea apei mĕ deşteaptă din visările mele.

Apa se străcoară sub picioarele mele şi se reîn-

www.dacoromanica.ro

toarce în mare. Mĕ uitam şi vedeam ca şi omul ce se deşteaptă dintr'unu somnu greu.

Ştiam că mĕ deşteptasem dar o oboseală adâncă mĕ coprinsese de totu. Simţeam numai că corpu'mi avea nevoe de repausu.

Noaptea înainta şi luna se roşia la apusu. Mi'nvelii capul cu mantaua şi mĕ lungii pe puntea căpitanului. Nu voii să mai vĕdu nimicu.

Unde mergu? cugetam în mine, — la Stambul.

Ce soartă m'aşteaptă acolo? Amiciţiă sau trădare; linişte ori durere? Nu sunt acolo copiii mei! Adormii.

. . . . . .

Se lumina de ziuă, soarele şi rĕsărise poate când mĕ trezii din somnu. Dimineaţa era noroasă; la orizontu marea se mărita cu nişte nori grei cari prevesteau ploaea.

Vîntul se potolia dar era umedu; valurile îşi umflau volumul dar nu mai erau aşà de întricoşate.

Plutirăm pĕnĕ după amezi pe o mare agitată şi subt unu ceru întunecosu.

Mai tărziu, către seară, coastele Siciliei şi ale Sardiniei ni se arĕtară abia atunci când ne şi apropiaserăm de ele. Comandantul dete ordinu să se îndrepteze spre Ajaccio.

Se temea de gurile rîului Bonifacio şi se hotărîse a petrece noaptea în portu.

Cum se 'noptă, nava se opri din mersu.

Ancora s'a aruncatu şi lanţul său se desfăşură cu sgomotu.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU VIII

Ofiţeri, mateloţi, călători, toţi desbarcară spre a vizita Ajaccio, leagănul marelui căpitanu al secolului.

Invitatu de soţii mei de călătorie, voii să mĕ dau josu pe uscatu. Ploua... Preferii să stau pe locu, şi intrai în cabina mea. Era cam prea multu să alergu după un guturaiu vizitându leagănul marelui căpitanu al secolului.

«Mare căpitanu! 'mi-zisei, când rămăsei aproape singuru. Mare asasinu; mare nelegiuitu, scamatoru al libertăţilor.»

Bizantinu italianizatu, Italianu franţuzitu, 'şi-schimbă principiile ca şi naţionalitatea. Supuse Italia care i-dete unu nume; încătuşă Francia care 'l-onorase mai pre susu de propriii săi fii.

Şi în mintea mea se desfăşurară toate evenimentele dela 1790 până la 1814.

Vĕzui Francia, mare şi colosală, proclamându principiile, deşteptându popoarele, chemându-le la lumina Filosofiei, Libertăţii.

Şi vĕzui pe unu caporalu făcênd'o sclavă, ca să

www.dacoromanica.ro

i-dea puterea de a subjuga popoarele. Or caporalul fu unu mare impostoru, or Francezul unu liberalu de soiu rĕu, unu lutu împetritu sub mâna tiranului în tiparul sclavului.

Omul într'adevĕru liberu nu suferă pe despotu şi mai puţinu încă ideea d'a ajunge despotu. Nu primeşte să fie nici sclavu, nici stăpânu.

Fiul sclavului, acela care s'a născutu în servitute, care a crescutu în mijlocul depravaţiunii acesteia, omul curţii şi servul ei, nu potu trăi fără unu stăpânu; êl caută, êl creează.

Şi pretindu apoi ca stăpânul să fie puternicu, êl silescu să devină (astfel), êl zeifică, ca să primească din mânile sale puterea de a domni asupra celor'l-alţi.

Aşa au făcutu Fraucezii cu Napoleon, aşa s'a purtatu şi el faţă cu ei. Ei êi vîndură libertatea pentru o idee, aceea d'a se crede, făr'a ajunge, stăpânii lumei.

Numai sclavul voeşte s'ajungă stápânu.

Şi mai au naivitatea de a numi gloria, neomenia de a-şi vinde libertatèa pentru a rĕscumpĕra p'a altora!

Libertatea care costă secole de suferinţe şi torente de sânge!

E glorie, popoarelor, a înota în sânge, a ajunge din măceluri în măceluri pân' la onoarea de a deschide porţile Parisului alianţei tiranilor!

E glorie, a muri pentru gâdele Republicei, şi a aduce pe cazacu în patria sa, pe cazacul care va goli cupa orgiei cu orfana şi cu vĕduva republicanului mortu pentru unu tiranu!

www.dacoromanica.ro

Joacă, cazaćule, cu femeea şi fata sclavului! e orfana şi vĕduva aceluia care, ca şi tine, n'a pututu trăi fără unu stăpânu, orfana şi vĕduva unui gâde!

De ar fi fostu fata unui omu liberu, ai fi găsitu moartea în cupa ta... Femeea lui Colatin, fiica lui Virginiu ar fi răsbunatu prin moartea ta afrontul făcutu onoarei lor.

Joacă, cazacule murdaru, joacă în mijlocul Parisului, cu fata marchizului şi contelui, şi pălmueşte pe tatăl şi pe bărbatul-său, căci, ei te-chiamă-şi azi!

România, crezătoare şi creştină, trămise la Napoleon pe cei aleşi dintre fiii săi în scopul de a 'i-solicita formarea unei Republice danubiane.

Napoleon era din marea şcoală a tiranilor, jurase să nu mai lase 'n-picioare, spre batjocură, decât republica San-Marino.

In 1848, România, tot încrezătoare şi creştină, victimă a credinţei sale în Francia, avu şi d'astă dată nebunia d'a spera că ea 'i-va veni 'ntr'ajutoru; dar fiii României, proscrişi şi rătĕcindu, aflară marea naţiune ocupată a-şi pune unu stăpânu în locu de 6 milioane de voturi!

Bieţii Francezi! După cincizeci de ani de veritĕţi strălucite, ei nu mai potu trăi făr'unu stăpânu!

Francia din 90 'şi-pune 'n-fruntea sa unu caporalu. Francia din 48 a mersu mai departe: Republica sa despreţueşte unu caporalu; voeşte vr'unu nepotu de împĕratu.

Părinţii noştri au aflatu în Francia pe unchiul, noi pe nepotul. Sĕrmană Românĭă!

www.dacoromanica.ro

Şi mi-am adusu aminte de limba părinţilor mei, de fiul meu, de micul meu Ioan, în vêrstă de şeapte ani.

Când eram gata să părăsescu Transilvania, se vorbia despre candidaţii la preşedinţa Republicei francese; se vorbía multu de Louis-Napoleon Bonaparte.

Sermană Franciă! ziceam soţiei mele, unu Bonaparte te făcu sclavă, la ce ai să te-aştepţi de la cestă'l-altu Bonaparte?

Micul meu Ioan mi-auzi oftatul şi cuvintele: «*Sârmană* şi *Bonăparte*». Inţelese că plăngeam soarta unui poporu; suspină şi el.

Dar el nu ştia că era vorba de un nume propriu. Nu putea să concilieze în mintea lui *sermană* cu *bună-parte*.

«Ce fel de Bonaparte (bună-parte) strigă copilul? Este o parte rea, o parte blestemată, o parte jidovească!»

Mĕ uitai la mamă-sa; mă-sa se uita şi ea la mine; nu ştiu de 'şi-a aruncatu Dumnezeu o privire asupra lumei; căci, după o lună, Francia şi-alese o bună-parte, partea ce-şi meritase.

Nu ştiu earăşi dacă fiinţa pe care o numimu Dumnezeu şi-a datu mâna cu tiranii, de este ea ori nu principiul absolutismului? De este astfel, copilul meu a fostu pedepsitu cu cruzime pentru naiva lui nelegiuire.

Nenorocitu copilu. După câteva zile perdu pe tatăsău şi suferi lanţurile cazacului; unde era Dumnezeu atunci?

Ce mai vorbim de Dumnezeu? Nu părăsi el pe Christ, fiul său unicu, în mânile Cesarului şi Fariseilor, la batjocura sateliţilor forţei?

www.dacoromanica.ro

Şi ce iubire poate să mai simtă el pentru copii'altuia, când nu fu mişcatu la supliciul şi moartea propriului său fiu?

Fără Christ, aşi fi unu Proudhon în rĕtăcire, aşi fi şi mai rĕu, căci n'am nici geniul, nici cunoştinţele sale.

Satan mi s'ar părea Proletarul, Poporul care se năzueşte a 'şi-scutura jugul unui despotu.

Satan mi s'ar părea unu Prometeu. Omul colectivu care din secolu în secolu êşi scutură lanţurile ca să scape de tirani şi de preuţi, să scape de ghiarele vulturului materialu şi intelectualu care 'i-roade ficaţii.

Fără Christ aşi fi unu ateu, unu apostatu; dar el m'a scăpatu de infernul urei. Prin devotamentul şi iubirea lui m'a învĕţatu să iubescu.

Êl iubescu mai multu ca omu, ca pe unu frate al Proletarului, pentru care 'şi-dete vieaţa; partea omenească a lui Christ face din mine unu adoratoru al lui.

Inaintea supliciului crucii sale, cadu în genuchi, mĕ prosternu. Popoare, eată regele vostru.

El are numai o coroană de spini, unu sceptru de trestie; dreptu tronu are numai supliciul crucii. D'acolo, nu din ceruri, convinge el lumea şi o domină.

Creştinismul?... Unde fost-a el pregătitu în timpu d'atâţia secoli? In Iudea, în mijlocul Jidovilor.

Aleşii Judei, ei adăogară o idee la altă idee, o veritate la altă veritate, până când toate ideile şi toate veritĕţile fură concentrate şi incarnate în Christ.

Idolatrii, barbarii, deveniră creştini afară de jidovi.

Printre Ebreii umiliţi cu spiritul, se aflară oameni

www.dacoromanica.ro

cari urmară lui Christ, afară de Farisei, de Publicani şi de Scribi

De unde eşiră aceste idei generoase şi salutare ale secolului trecutu şi ale celui în care ne aflăm? Din mijlocul Franciei, de la cei aleşi ai săi.

De unde eşiră *Libertatea, Egalitatea, Fraternitatea?*

Din sînul celor aleşi ai Franciei.

Lumea va primi aceste idei, lumea le va practica, lumea va deveni democrată, afară de Scribii şi de Fariseii Franciei şi democraţii săi oficiali.

Unu Fariseu cunoştea şi înţelegea profeţiile mai bine decât acei pescari cari se ţinură de Christ.

Oare ĕl, de Tiers, de Faloux, de Montalembert, de Lamartine chiar nu cunoscu ei mersul omenirii, ideile salutare ale profeţilor secolului trecutu; nu înţelegu ei binefacerile ştiinţei sociale, mai bine decât *norodul?*

Le cunoscu, dar Iudea şi-a avut caiafii săi şi Francia are şi ea p'ai săi precum a avut şi p'ai săi profeţi. Iudea nu voì a deveni creştină. Francia deveni-va ea democratică?

Nenorocită Franciă, nobilă şi generoasă parte a acestei mari naţiuni, când simtu eşind din sînul tău ideile şi 'ţi-vĕzu poziţia, ţie, mai multu decât oricărei alta, ţi-atribuescu simbolul lămpei: te consumi, luminându pe alţii.

S'aud sgomote pe vasu. Oamenii 'şi-scutură vesmintele, bat din picioare, strigă şi blestemă.

Sala e plină, fiecare intră în cabina sa şi caută a 'şi-schimba vesmintele udate.

Fiecare ţine în mâni flori, frunze, petricele, ca pe nesce obiecte preţioase.

www.dacoromanica.ro

— Ce însemnează aceste obiecte?

— Sunt suveniri din casa familiei lui Napoleon. Am văzutu casa în care s'a născut el.

Mĕ uitai la confraţii mei. N'aveau nimicu în mâni. Respirai.

Napoleon făcea să se presimtă încă din copilăria sa că are să fie unu bunu tunaru, 'mi-zisei eu, adresându-mĕ soldatului colegul meu. Şi rîserăm amândoi aducêndu-ne aminte de unu comicu naivu care făcea biografia lui Napoleon.

Mormêntul îi fu tot aşa de splendidu şi curatu caşi sdrenţele sale.

Douĕ femei romăno-slave, pe cari le numiam cocoane, miroseau în acest timpu frunzele culese pe mormêntul lui Napoleon.

'Şi-aduceau aminte de sdrenţele marelui căpitanu, cel mai mare tunaru ce a statu pe lume între băeţoii din Ajaccio.

Printre soţii noştri de călătorie, se afla unul care se zicea Carso.

După ce se retrase fiecare la culcuşul său, rămăsei rezematu pe masă în faţa lui, căci, şi el, ca şi mine, n'avea somnu.

— Câţi locuitori poate să aibă insula asta? 'l-întrebai eu.

— Douĕ sute de mii cel multu.

— Cari sunt oraşele sale principale?

— Ajaccio şi Bastia.

— Locuitorii acestei insule sunt mai toţi Italieni. Spune-mi, te rogu, adevĕratu e că sunt şi greci printre dînşii?

www.dacoromanica.ro

— Este o colonie greacă, refugită acì din Constantinopole, după luarea acestuia de către Turci.

— După ce'i-cunoaşteţi că sunt greci? Nu s'au amestecatu cu rasa ţĕrii?

— Grecii sunt ca Jidanii, êşi păstrează religiunea, dar cei din insula asta, deşi de ritu Orientalu, s'au unitu cu biserica de occidentu. In câtva ei 'şi-mai păstrează limba şi obiceiurile. Au şcoale greceşti; cei mai avuţi cultivă literatura elenă. Aţi cunoscutu la Paris pe un anume D. Stefanopolu Comnenu?

— Nu, domnule.

— E Francezu, născutu în Corsica, din colonia greacă şi de religiune greacă. Este unu lăstaru din dinastia bizantină a Comnenilor. Se zice că Englitera 'l-desemnase de rege al Greciei înainte de avenirea lui Othon la tronu. Acest domnu a scrisu asupra Corsicei. In scrierile sale, apĕră pe coreligionarii săi apăsaţi de cei'l-alţi locuitori ai insulei.

— Adevărat e că Napoleon Bonaparte a eşitu din această coloniă greacă?

— Adevĕratu. Stefanopoli Comnenul este vĕru cu Bonaparte. E o familiă care se numea *Calomeri* [1]).

— Câte evenimente au mai trecutu şi peste Corsica, urmai eu, câte popoare şi dominaţiuni!

«Herodot şi alţi istorici ai Greciei o numescu Cyona. Fenicianii o colonizară şi au dominat'o, apoi Phoceanii, Egiptenii, Grecii, Troyanii, Cartaginenii, Romanii, Galii,

1) Mai târziu am cunoscutu, la Paris, pe d. Stefanopoli Comnenul şi am cititu câteva din scrierile sale. Vorbeşte greceşte ca Italianii, cunoaşte italieneşte ca Alfieri şi Foscolo, vorbeşte franceza ca cei din mlază-zi. E cetăţeanu francezu.

www.dacoromanica.ro

Spaniolii, Barbarii, Sarracinii, Italianii, Anglezii şi în cele din urmă Francezii. Atâtea popoare şi atâtea rase trebue să fi lăsatu aci primitive şi felurite fisionomii, temperamente, datine şi obiceiuri. Clima şi diversele origini şi prototipuri ale ei au făcut, credu eu, pe Jean-Jacques-Rousseau să prezică că, din această insulă, are să iasă ceva mare şi spăimêntătoru.

«Vĕdu că dominaţia romană şi-a lăsatu aci limba sa, turnurile sale, monumentele sale. Datinele, în mare parte, trebue să fie şi ele romane. Spune-mi, rogu-te, cum se mûnceşte pământul în această parte? Sătenii sunt ei proprietari, sunt ei sclavi? Munca este ea silită, este resplătită, cum e?

— Ca pretutindêni, sunt proprietari şi proprietari, dar nu sînt servi. Tot omul e liberu. Pământul se munceşte cu ziua, şi fie-care zi se plăteşte. Se mai munceşte şi printr'un fel de ajutoru voluntaru datu de oamenii tari celor slabi.

— Cum se chiamă acest ajutoru gratuitu?

— *Claca* sau veselia sgomotoasă, pentru că se face în sgomotul cântecelor şi se sfârşeşte prin jocu. Clacorul protege în teatru pe actorul slabu şi obscuru, clacorul în Corsica protege pe omul slabu şi fără mijloace. Actorul devine, prin clacă, unu domnişoru şi protegeatul prin claca rurală ajunge adeseori domnu; căci oamenii viclenî, în cea mai mare parte, exploatează bunăvoinţa ţĕranului, celui simplu şi generosu.

'Mi-adusei aminte de *claca* ţĕranului nostru, de ajutorul voluntaru ce a datu totdeauna vĕduvei, bĕtrâneţei şi tinereţii slabe, bolnavului şi însuşi boerului.

Actorul prin clacă devine omu cunoscutu şi boe-

www.dacoromanica.ro

rul a ajunsu prin clacă mai totdeauna aproape unu domnu.

Ce apropiere, ce concordanţă curioasă la distanţe aşa de depărtate, din Dacia în Corsica !

Aflai mai târziu că şi în Spania s'a mai păstratu obiceiul clăcii.

Să fie oare o tradiţie a Romanilor, cari colonizară Dacia, Spania şi Corsica ?

Să fie oare o amintire a Sarracinilor, cari dominară în Spania şi în Corsica şi veniră să se aşeze în vecinătatea României ?

Sau este o imitaţie a Bibliei, adoptată de toate aceste popoare, devenite creştine, o imitaţie a Jubileului celebratu în sunetul muzicei şi însoţitu de bătaea mânilor?

In orice cazu, se vede că e unul din obiceiurile primitive eşite din sînul naturei, inspirate de gura lui Dumneze însuşi.

Ciocoiul abuză de clacă după cum călugărul abuză de biserică, după cum popa abuză de Evanghelie.

Coranul fu scutitu de acest abuzu.

Discutam cu interlocutorul meu asupra mai multor obiecte de etnologie şi chiar de archeologie.

Unu ciocoiu vîndutu Ruşilor, care ne urmărea ca umbra, ca vulpea în viezurina sa, rîdea din hamacul său de claca mea şi d'a interlocutorului meu.

Dar nu, nu rîdea, ci scrîşnea din dinţi, căci se făcea lumină asupra existenţei şi originei clăcei, de care abuzară în România, după Caragea, şi mai multu încă după 1830.

D'astfel de oameni traducu străinilor, cari vinu să ne viziteze, cuvîntul *clacă* prin *robie*.

www.dacoromanica.ro

Scriind din Constantinopole, se plânse, fiul de viperă, că 'i-turburaserăm somnul prin studiile noastre de moravuri.

Credu şi eu că n'a putut să doarmă. Eu unul am dormitu după discuţia noastră. M'am deşteptat adoazi în sgomotul lanţurilor ancorei pe care o trăgeau în susu.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU IX

Când mĕ urcai pe punte, vasul şi pornise din portu.

Dimineaţa era noroasă după cum fusese azi-noapte. O rază prelungită a soarelui care pătrundea prin norii negri şi sinistri, semăna unei comete spăimêntătoare pe unu ceru în doliu şi turburatu.

Marea era iritată şi terbea. Vêntul echinopţialu sufla din ce în ce mai tare cu cât intram mai multu în strîmtoarea dintre Corsica şi Sardinia şi ne apropiam de strîmtoarea Bonifaciu.

Se părea că n'avem să scăpăm d'ó catastrofă. Valurile se ridicau ca uişte munţi.

Mateloţilor nu le mai rîdea buza ca în golful Lionului.

Semnalul sub-căpitanului nu contenea de locu. Comandantul şi pilotul se aflau la postul loru de pericolu.

Fie care matelotu era absorbitu în gravitatea datoriilor sale, sau luptându-se cu vîntul, sau alergându de la unu capu la celĕlalt al vasului, or urcându-se pe scările de frânghie, or mustrându pe camaradul său.

www.dacoromanica.ro

Vasul gemea ca cum ar fi fostu apucatu de durerile facerii. Coastele-i trosneau şi ameninţau să se desghine.

Valurile unul peste altul inundau puntea pe când vasul d'abea înainta pe spatele lor. Ne urcam şi ne precipitam; şi în mijlocul abîsului, unda amară se asvârlea asupră-ne ameninţându să ne înghiţă.

Comandele, strigătele marinarilor, sgomotul grăbitu al paşilor creşteau din minutu în minutu.

Catartele tremurau, roţile vasului erau ca şi paralizate; una se sbătea cu anevoe în unde, pe când cealaltă se învêrtea în vidu.

Pasagerii se scoborîseră toţi în fundul vasului.

Scoborîi şi eu. Mi se păru că mĕ aflam în fundul Iadului.

Mugetul şi plesnetul valurilor, trosnirea batelului, urletele înfiorătoare ale vîntului, sgomotul asurzitoru al roatelor, tremuratul vasului, răsunetul paşilor marinarilor, se repetau în inima mea cu mai multă putere decât în natură însăşi.

Condamnatul care stă legatu la ochi, cu pieptul în faţa a douăzeci de puşti gata a'l-pătrunde, ascultă cu mai puţină spaimă descărcarea armelor cari nu 'l-atingu.

Mi se părea că sînt legătu la ochi. Mĕ urcai repede pe punte să vĕdu aspectul morţii, s'o vĕdu pe aripele furtunei.

Dar aci sgomotul nu mai era acelaşi; se risipea în spaţiu şi vêntul 'mi-răcorea têmplele ce 'mi-ardeau ca focul.

Spectacolul, cutezu s'o spunu, cu toată groaza lui, mĕ încânta.

www.dacoromanica.ro

Intraserăm deja în strîmtoarea Bonifacio; 'mi arĕtară promontoriul. 'Mi-întorsei ochii la stânga. Razele soarelui băteau în fruntea stâncei; era o lumină sinistră pe unu orizontu plinu de nori. Cât despe căldură, ai fi zis că e unu soare cu dinţi, după expresia ţĕrei mele.

Mi se părea că strîmtoarea Bonifacio 'şi-arată dinţii şi ea, ca un câne care latră în lanţu.

«Ce Bonifacio! E atâta de rĕutăcioasă... Oamenii se temu d'a o numi pe adevĕratu-i nume, care este *Malifacio.*

«Astfel numiau şi cei vechi furiile *Eumemide* (Binevoitoarele). Astfel numescu şi Românii pestilenta, Maică-Bună.»

Toată ziua străbăturăm strîmtoarea dintre Sardinia şi Corsica; noaptea se apropia şi vîntul era tot acelaşi, valurile aceleaşi, şi noi totu în gurile strîmtorii.

Unde să te aventurezi în timpul nopţiii când pilotul numai distinge nimicu şi când capul vasului e tot aşa de orbu ca şi carul?

Se dă comanda d'a apuca la dreapta, direcţiunea spre coastele Sardiniei. Vasul ocoleşte unu promontoriu care puse obstacolu tempestei şi ne servi de adăpostu.

Intr'unu felu de golfu sau de portu pustiu şi sĕlbaticu se aruncă ancora şi vasul încetă d'a mai fi balotatu de valuri. Se legănă încetinel, ca un elefantu, până se crăpă de ziuă.

Se ridică ancora. In câteva ore eram la largul mării. Avurăm o zi dulce şi liniştită, o zi de miază-zi.

Marea era uşoru brăzdată, toate feţele erau vesele.

www.dacoromanica.ro

Până seara, toţi pasagerii stătură pe puntea vasului.

Noaptea fu calmă ca şi ziua.

In revĕrsatul zorilor, mĕ deşteptai şi mĕ urcai pe punte. Câţiva munţi piramidali şi singuratici se înălţau d'asupra apei şi se desemnau în negru pe cerul cenuşiu al dimineţii.

Erau insulele Aedgade. Coastele Siciliei se arĕtau luminate foarte pronunţatu de cele d'âmtâi lumini ale aurorei.

Marea începea a fi plină de stânci ascunse.

Căpitanul era deşteptu. Da ordine să se înconjoare orice pericolu. Vasul, asemenea orbului care merge pe dibuite, aluneca uşoru pe suprafaţa apelor.

Ni se arĕtară neşte bărci de pescari. Un *barcaiolo* sicilianu fu invitatu să se urce pe vasu spre a servì de pilotu.

Patronul unei luntriţe primeşte bucurosu invitaţiunea făcută; părăseşte pescuitul şi dintr'o săritură s'aruncă pe *Rhamsès*.

Ce contrastu, să asculţi această vorbire de miere şi servilă, să vezi această înfăţişare, aceste gesturi supuse şi apoi o bonetă frigiană! 'Mi-păru că vădu libertatea democraţiei franceze.

Proprietarul unei barce, invitatu să săvârşească o faptă bună, a servi de călăuzu, a cărmui unu vasu, n'avea nici o demnitate de omu, nici chiar sentimentul binelui ce făcea.

Par'că era unu condamnatu cărui i se făcea graţia d'a-i adresa câteva cuvinte binevoitoare şi cărui i se ordona să servească.

Iute în mişcările sale ca ţiganii boereşti când fac . . . . .

www.dacoromanica.ro

ca şi ei ridica din umeri, êşi înclina capul şi clipia din ochi.

Ca şi ei da din mâni, se pleca, êşi scotea boneta-i frigiană şi-şi descoperia pĕrul său în desordine.

Soarele poleise vîrful munţilor, când intrarăm în portul Trapani. Pe turnurile întărite de pe coastele Siciliei şi pe fortăreţe fâlfâia bandiera libertăţii siciliane.

Soldaţii erau indigeni şi străini înrolaţi voluntaru sub drapelul independenţei. Costumul şi ţinuta loru 'mi aduseră aminte o scenă din *Hernani*.

Mĕ făcură să 'mi aducu aminte de clefţii Greciei, de guerilla Spaniei, de pandurii lui Vladimirescu pe zidurile Brâncoveneşti.

Sicilia şi Neapolul au mare frică de holeră şi de ciumă, şi regele Bomba se teme de libertate mai multu decât de ciumă şi de holeră.

Din orice parte de lume ai veni, trebue să te cureţi de orice cugetare şi de orice idee de omu.

Trebueşte, prin urmare, să suferi carantina. Veneam din Francia: tunul forturilor ne trămitea ordinul d'a nu ne apropia.

Neşte ofiţeri sanitari veniră să s'asigure de unde venimu, cine suntem şi ce voimu.

Căpitanul abia isbutì să fie înţelesu. Ei deteră voe ofiţerilor vasului să meargă să-şi procure d'ale mâncării.

Plecarăm. Ne trecu toată ziua plutindu d'alungul coastelor occidentale-ale Siciliei. In tot timpul nopţei ne făcurăm drumul pe mare.

Dimineaţa, zărirăm coastele Maltei. La nouĕ ore ne aflam în portu.

www.dacoromanica.ro

Salutare, Melita, odată cu răsăritul soarelui! Salutare! Mierea florilor tale ţi-au datu acest nume în antichitate. Ce frumoase sunt turnurile tale şi palatele tale! Ca unu sînu căldurosu e portul tău.

Ancora se aruncă şi bărcile ne 'nconjoară. Până după ameazi vom putea vizità edificiile tale şi respirà aerul tău de primăvară.

Dela Marsilia nu pusesem odată piciorul pe uscatu. Sgomotul mării şi legănarea ce imprimă vasului mĕ făcuseră s'ameţescu.

Agitarea din golful Lyonului, furtuna dela gurile strîmtorii Bonifacio, marea şi numai marea mai multu de cinci zile şi cinci nopţi, mi-exaltaseră imaginaţia.

Aspectul cetăţii fortificate, singurătatea insulei în mijlocul apelor ce se măritau din toate părţile cu cerul, zidurile şi casele ce păreau a fi croite din stâncă, 'mi-înveseleau ochii şi 'mi-redeşteptau sufletul.

Porţile curioase ale cetăţii, potecile ei misterioase, stradele-i muntoase în formă de scări, grădinile cari exalau în dreapta şi în stânga parfumul lămâilor, portocalilor înfloriţi şi plini de mere aurii;

Aerul dulce şi îmbălsămitu într'unu anotimpu încă aspru în climele noastre; ziua radioasă şi solemnă;

Architectura maurescă, orientală, ajutată de peatra docilă şi înfrumuseţată de mânile graţioase ale Artei şi ale gustului;

Coloarea aurie a caselor, a zidurilor, chiar şi a pavagiului, coloare şi mai aurită încă de razele soarelui;

Costumele varii ale tutulor popoarelor, fisionomiile stranii, o limbă abraamică înţeleasă şi neînţeleasă în

www.dacoromanica.ro

acelaşi timpu, asemenea sunetelor auzite în visu cari nu se mai ţinu minte a doua zi ;

Mantalele de mătasă neagră lucitoare cari învelescu capul şi talia matroanelor şi virginelor, paşii lor unduloşi, uşori şi mistici cari 'ţi-înfăţişau neşte madone alunecând ca umbrele ;

Apoi depărtarea de lumea continentală, de familia mea d'a căreia soartă nu ştiam nimicu ; totul mĕ făcea să credu că mĕ aflu dincolo de hotarele vieţei acesteia.

Dacă omul mai are şi unu al şaselea simţu, eu nu mai simţeam decât prin acesta.

Erà săptămâna patimilor, în ajunul patimei Domnului nostru. M'apropiai de catedrală, se cânta : «Carii pre cheruvimi»...

Unu torentu de sîîntă armonie êmi inunda simţurile şi răpea sufletul. Credeam că mĕ aflu în mijlocul unuĭ coru de ângeri.

Ca prin instinctu intrai în locul sacru ; nu mai aveam voinţă. Nu mai ţinu minte minutul când îngenunchiai înaintea răstignirei lui Christ.

In faţa crucii căzui la pămêntu. (Cu cât devotamentu nu 'l-ridicasem la Islazu ca să-şi ducă povara-i dureroasă pênĕ la ultimul meu suspinu !)

Acolo, la picioarele crucii, 'mi-odihnii capul şi, prin prisma sîtuaţiei mele, zării pentru a doua oară cetatea.

'Mi-părea c'o vĕdu p'acea pe care o vĕzu odinioară Evanghelistul, mĕsurată de unu ângeru ţinându în mâni mĕsurătoarea de auru.

Credeam că mĕ aflu dându seamă înaintea Celui

www.dacoromanica.ro

Eternia de faptele mele bune sau rele, respunzêndu-i de toate în ajunul zilei patimilor Mântuitorului nostru.

Nu eram nici tristu, nici veselu.

In ochi n'aveam nici o lacrimă, dar faţa mea erà imaginea durerii; dacă plângu sufletele, ca ele plângea şi sufletul meu.

Vĕzui, simţii cum poate să fie omul dincolo de porţile vieţii.

Este amaru şi pentru cel blestematu şi chiar pentru cel fericitu d'a se vedeà singuru, lipsitu de ai sĕi, lipsitu de totu ce a iubitu pe lume.

Copiii mei! capitulul acesta este al vostru; nu sînt în stare să vĕ exprimu iubirea mea, durerea inimei mele.

Durerea ce am simţitu în templul Baptistu, la picioarele crucii lui Christ, e tot aceeaşi durere care nu consumă ci, din contra, întăreşte, vivifică inima mea pentru voi.

Eufrosino, Virgiliu, Sofio, Mario, fetele mele; tu, Iancule, fiul meu mai mare; şi tu, Mario, mama lor, unde eraţi voi în minutul acesta?

Mamă scumpă, Mario, tu te arătaşi leoaică înaintea nelegiuitului fără lege şi făr' de nici-o cunoştinţă de bine; buzele tale s'au sfinţitu prin adevĕrurile cu cari fulgerai numele şi memoria Ţarului şi luminai pe sateliţii lui.

Captivitatea voastră a stigmatizatu această frunte blestemată; infamia unui laşu la putere şi-a întipăritu semnul său pe diadema-i stropită de sânge.

Iubirea voastră către mine niciodată n'a fostu mai

www.dacoromanica.ro

tare decât atunci; atuncia m'aţi iubitu mai multu căci v'aţi arătatu demni de patria voastră.

Ah! Să vă fi iubitu eu pe jumětate din căldura cu care m'am devotat ţărei mele, care nu mai e a voastră;

Să mě fi expusu pentru voi precum m'am expusu pentru viaţa şi bunurile acelor Români, cari mergeau pe marginile prăpastiei;

Să fi veghiatu eu pentru voi în timpu de douězeci şi optu de ani, precum mi-am trecutu tinereţele şi mi-am sacrificatu repausul ca să dau o limbă, unu nume, o existenţă naţiei acesteia, uitată de toată lumea şi de ea însăşi;

Aţi fi avutu unu tată, un viitoru, o patrie.

Copii' altora au primitu lecţiile şi sfaturile mele. In timpu de douězeci şi optu de ani le-am datu copiilor, tinerilor şi bětrânilor; scrierile mele atestă veghe-rile mele.

Străinul fără lege, Cazacul, a înţelesu cât erau ele de větěmătoare şi ce puteau face ele din Românu? Fii' Romanilor n'au înţelesu ce bine le puteau aduce aceste scrieri; Cazacul a ştiutu să pătrundă mai bine.

Cazacul m'a urîtu şi m'a persecutatu până la moarte şi Românul nu m'a iubitu, ce zicu? n'a binevoitu măcar a căutà să mě scape.

Copii' altora au avutu ajutoarele şi sfaturile mele şi voi, voi creşteţi, rătăcindu împreună cu mama voastră, fără consilii şi departe de privirile părintelui vostru.

Dragii mei copii! In iubirea mea pentru patrie v'am uitatu pe voi. Ea e care v'a desmoştenitu.

www.dacoromanica.ro

O, abnegație totală a omului! nu ești tu cea mai ascunsă și cea mai reală din ambițiuni?

In cazul acesta, vai, de sufletul meu!

Ingenunchiatu la picioarele crucii, nu'mi pică nicio lacrimă din ochi spre a-'mi-ușora inima apăsată. Dar sufletul meu, oțelitu în lumina eternă unde 'și-luase sborul, se întoarse calmu și seninu în sînul meu și mĕ încurajă să suportu nouĭ suferințe.

Muzica sacră continua; încetasem a o mai ascultà, până într'atâtu ignoram ce se petrecea în jurul meu.

Mĕ deșteptai, începui să audu și să vĕdu totu ce mĕ înconjura.

Nimicu nu este mai piosu ca mulțimea fecioarelor și a mamelor îngenuchiate, cu mânele la peptu, cu ochii stâlpiți la ceru, cu manteluțele ce le acopereau capul și le dau un aeru cu totul misticu.

Cine n'a vĕzutu costumele Italiei, n'ar putea depinge pe femeile sfinte ale Paradisului, pe martiri în corurile cerești. Rafael le a vĕzutu; și noi le vedem în operele lui nemuritoare.

Eșindu din biserica Sfîntului Ioan, intrai iarăși în lumea materială.

Vizitai fosta reședință a călărilor Sfântului Ioan din Ierusalim.

Și spiritul meu se urcă pênĕ la originea acestui ordinu și se scoborî pênĕ la degenerarea și căderea lui.

Și divinul christianismu a degeneratu în mânile popilor, 'mi-zisei eu; unu ordinu atât de lumescu putea

www.dacoromanica.ro

să rămână multu timpu intactu şi în *întreaga sa veritate.*

In feluritele-i denumiri din epocă în epocă se vede deja decadenţa lui.

La începutul înfiinţărei sale, se numua *Ordinul Călarilor Spitalului Sfântului Ioan din Ierusalim.*

Căpetenia lui erà unu superioru. Scopul ordinului acestuia erà mai alesu religiosu şi de binefacere.

Anii se ducu şi cu ei dispare şi spiritul ce a inspiratu pe fundàtoru. Ordinul êşi-schimbă numele; se numì *Ordinul Călarilor din Rodos.*

Nu mai avea unu superioru ci unu mare maestru, *Alteţa eminentisima,* unu amestecu nelegiuitu de ruri sacre şi profane.

Anii mai trecu şi călarii Rodului devin *Călarii Maltei,* denumire aproape sinonimă cu *cavaleri de industrie,* rafinaţi şi purificaţi prin optu generaţiuni de nobleţă.

Adică optu generaţiuni de imoralitate şi de crime.

In fine ordinul Sfântului Ioan ajunge a avea de mare maestru unu ţaru l Pavel, fiul bastardu al Ecaterinei, tatăl lui Nicolae, căpetenie demnă de cavalerii din Malta.

Astfel şi chreştinismul ajunse catolicismu şi degeneră în fine în jesuitismu; credinţa cea mai evangelică fu parodiată în sistema absolutismului celui mai infernalu.

Tot astfel şi Christ, care spăla picioarele discipolilor săi şi le lăsa de moştenire datoria d'a fi cei mai umili între umili, ajunse, în ritul orientalu, a fi reprezentatu de neşte sclavi cari n'au nici măcaru ruşinea d'a se numì despoţi.

www.dacoromanica.ro

Vĕzutu-am icoana Sfântului Ioan Baptistu îmbrăcatu în costumu de cavaleru al Maltei! Mi-adusei aminte de Grecul care cerea pictorului să-i reprezinte pe Christ în icoană, cu cisme roşii.

Străbătui salele, şi vĕzui armării din mai multe epoce şi de la diferite popoare, ruine ale forţei din trecutu.

După ce eşii, străbătui cetatea de la unu capu la celaltu, de la rĕsăritu la apusu. Vĕzui mai multe grădini şi respirai aerul loru îmbălsămitu.

In cea mai din urmă din ele, totul mi se părù exoticu: stilul, forma sa; pomii şi florile erau în armonie cu localul şi cu impresiunile mele.

Religiunea 'şi-cedase poesiei locul. Mi se părea că mĕ aflu în cetatea şi în grădinile Armidei. Casele şi palatele 'mi-aduceau aminte de locuinţele cavalerilor cântaţi de musa lui Tasso.

Vechia Melita, numită în urmă Malta, fu locuită şi subjugată pe rându de Feniciani, de Ioniani, de Cartagineni, de Romani şi de Arabi.

Apoi de comitele Rugier, de Carol V, de călarii din Rodos, numiţi d'atuncia călarii din Malta, sub Jean Valetta, primul lor mare maestru.

In urmă de Francesi, sub Napoleon, şi după 1814 de Anglesi.

Primul mare maestru Valetta 'şi-dete numele cetăţii din care eşirăm spre a ne îmbarcà din noŭ.

Erau douĕ ore după miază-zi, când *Rhamsès* pornì din portul Maltei. Timpul erà calmu şi favorabilu.

Plutirăm toată ziua şi toată noaptea în monotonia unei călătorii fără incidente.

A doua zi, la ameazi, ni s'arătară insulele Ionice şi coastele Greciei.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU X

Χαῖρε Ἑλλας [1]), pământu clasicu al libertăţei şi al ştiinţelor, nume dulce şi sonoru ; cine te pronunţă, respiră aerul îmbălsămitu al măriloru tale.

Să strigu cu Byron : «Insule ale Archipelului, o insule!» Or să repetu cântul prin care am salutatu prima bandieră consulară a ta, înălţată în capitala ţărei mele ?

Cu cât m'apropii mai multu de ţermurile tale, cu atât recunoscu locurile ale căroŗa nume 'mi-desfătau tinereţele, nume care 'mi-scăpau de pre buze, în somnul meu întreruptu de studiul limbei antice.

Limba ta educă limba Laţiului, nutri pe a noastrà cu laptele Evangeliului şi 'i-întipări o vigoare, menită a transmite posterităţii caracterul originei sale.

Ne aflăm în apele Tenarului. Fii' tăi primitivi şi poetici credeau că lumea se sfârşeşte în această parte; căci, dincolo de ea, întâlneai numai barbaria.

---

1) Bucură-te, Ellada !

www.dacoromanica.ro

Aci începeau apele Infernului. Cel ce le străbătea, abandona viaţa ştiinţelor şi artelor.

Soarele scapătă şi aureşte fruntea munţilor tăi, odinioară locaşul divinităţilor tale.

Capul Sant-Angelo se ridică colosal şi tare spre a înfrunta Titanul care, de cealaltă parte, stă pe vîrful Tenarului.

Cele două promontorii se măsoară unul pe altul şi reprezintă chreştinismul şi păgânismul, unul la Răsăritu, celaltu la Apusu.

Ce frumosu e cerul tĕu, Helladă! Cât de splendide sunt resăritul şi apusul soarelui tău!

Era unu apusu de primăvară, şi piroscafa sărea ca unu fugaciu sglobiu, îmbolditu de pintenul călăreţului; mai înainte d'a o apuca noaptea, trebuia să treacă strîmtoarea teribilului Angel.

Soseşte noaptea şi cu ea sosimu şi noi în apele propriu zise ale Greciei, între insulele sale.

Umbrele nu mĕ lăsară să vĕdu apele ce înghiţiră flota Perşilor; ele înveleau şi ţĕrmurii şi munţii ce resunau odinioară de Peanii biruinţii lui Temistocle.

In aceste unde plutea Rhamsès, asemnea unei lebede muncitoare şi neobosite. Sgomotul monotonu al mişcărilor sale, departe d'a mĕ face să adormu, mĕ ţinea deşteptu şi mĕ făcea să visezu la veacurile trecute.

Etatea de auru, timpurile fabuloase ale semizeilor, timpurile organizatorilor Greciei, libertatea ei, decadenţa ei, sclavia ei şi a ei regenerare trecură unele după altele pe dinaintea spiritului meu.

Dela Saturn pênĕ la Mahomet, dela deluviul lui

www.dacoromanica.ro

Deucalion pên' la potopul barbarilor care înghiţi libertatea, cugetarea şi veritatea ; dela Prometeu pênĕ la Christ ;

Dela Orfeu pênĕ la Chalcocondila, dela Hercul şi Teseu pên' la Leonida şi Temistocle, dela Cadmus pên' la Pericle, dela Icar, cel d'Intâiu mecanicu, pên' la Archimedu ;

Totul, ca printr'o fantasmagorie, 'mi-trecu pe dinaintea ochilor ; totul, pênĕ la Marcu Bociari, şi pênĕ la eroii cari, 'caşi el, perirĕ spre a te renova pe tine, o Greciă ! spre a te renvia liberă, glorioasă şi frumoasă !

Marcu Bociari, Griva, Giavella ! Copii ai Pindului, lăstari ai lui Adrian, sânge d'al Italiei, Români ai Macedoniei, fraţi ai fraţilor mei, salutare vouĕ !

Numele voastre rĕsună la urechile mele şi inima 'mi-bate de bucurie. Mărîre vouĕ, mărire României !

Voi liberaraţi pe Grecul degeneratu ; devotamentul vostru, generozitatea voastră êşi răsbunară într'unu modu nobilu în contra depravării care, de secule, vă insulta părinţii prin numele de *Români schiopi.*

Români schiopi ! şi voi aţi ridicatu Grecia ! Voi, la strigătele cărora Turcul cel schiopu învĕţă să fugă ca o căprioară ; voi, la comanda cărora Grecul paraliticu învĕţa să urmărească pe inimicu.

Voi, schiopi ! Voi, cu fruntea de leu, cu braţe de Hercuri, cu picioarele asemenea zeilor lui Homeru cari se aruncau din munte într'altu munte ?

Toţi dormu p'aceste ape liniştite, numai pilotul veghiază, întocmai ca o sentinelă vigilentă. Alţii au luat

www.dacoromanica.ro

locul lor; eu singuru stau solitaru, nemişcatu şi tăcutu pe colţul unei bănci;

Cloşca pe ceru începuse a declina şi nu 'mi-închisesem încă pleopele. Dormi uneori fără să fi 'nchisu ochii şi adesea, deşi eşti deşteptu, visezi la trecutu şi la viitoru.

Şi vezi viitorul, nu în visuri grele, ci în visări pline de beatitudine.

O astfel de visare mĕ făcea atunci să 'mi-uitu de prezentu. Spiritul meu era departe de situaţia mea, d'aceea a patriei mele, de soarta necunoscută a copiilor mei, şi de totu ce putea să m'aştepte la capĕtul drumului meu.

Ceilalţi dormeau şi visau poate rĕsbunări sau dureri, trădări sau curse, închisori ori palate, foame sau orgii. Eu vedeam numai mărirea trecutului şi biruinţa viitorului.

Le vedeam mai pre sus de apele ce udă ţĕrmurii protegiaţi de umbrele semizeilor trecutului.

Vĕzui cele d'ântâiu luciri ale dimineţei, vĕzui revărsându-se zorile şi albindu cerul îndărătul Olimpului. Peste puţinu ziua se respândi în spaţiu şi lumină încântătorul orizontu.

'Mi-voiu lua libertatea d'a chema soarele, din această dimineaţă, pe numele lui cel vechiu care da lumina, ştiinţele şi viaţa.

Phoebus se arĕtă în toată gloria sa elenică, triumfalu şi radiosu; cu razele sale inunda vîrful Olimpului, Parnasului şi Heliconului şi se resfrângea în apele Salaminei.

www.dacoromanica.ro

Ne apropiarăm de Pireu; pasagerii şi contraţii mei, deşteptaţi, se urcaseră pe punte ca să admire natura şi să respire aerul răcorosu al Aticei.

Cât de pitoreşti erau ţărmul şi munţii! Câtu de se ninu şi de radiosu era cerul! Cât de splendide erau apele în limpiditatea lor!

O, impresii ale proscrisului! o, imaginaţie verginâ încă, imaginaţia tinereţei mele! Voi 'mi-arătaţi natura şi creaţia cu totul sub unu altu aspectu.

Nimeni nu vedea ca mine, nimeni nu simţia ca mine.

Nu mai eram tênĕru şi mĕ siliam să paru asemenea celorlalţi, să 'mi-stăpânescu ayêntul sufletului;

Din genele mele nici o lacrimă, nici o exclamaţie din peptul meu, nici unu suspinu din buzele mele.

Vorbiam la vorbele celorlalţi, rîdeam la rîsul loru, mută 'mi-era admiraţia, oarbă contemplaţia mea.

Sufletul meu simţia trebuinţa d'a respira, cum respiră sufletele. Mĕ simţii sclavu; căci nu eram numai eu în mijlocul naturei.

«Aci, la dreapta, 'mi-zise căpitannl, dacă trebue să credem unor descoperiri moderne, se află mormîntul lui Temistocle».

Mĕ 'ntorsei şi cu ochii aţintaţi spre partea arĕtată, nu 'mi-i luai decât atunci când vasul trecu şi lăsă 'n-urmă obiectul predilecţiei mele.

Cât de mare fu, Temistocle, patriotismul tău când, ca omu liberu, suferişi insulta unei palme, făr'a cere altă satisfacţie decât aceea d'a fi ascultatu: «*Isbeşte dar ascultă*».

www.dacoromanica.ro

De câte ori în viaţa mea n'aşi fi doritu să fiu bătutu ca unu sclavu al Rusului, numai să fi consimţitu a mĕ asculta.

Cine m'a ascultatu, dintre aceia cari puteau face binele, când strigam din toate puterile mele, că Cazacul conspiră contra naţionalităţii noastre şi că e timpul d'a trage o linie de osebire între românismul clasic şi panslavismul[1]) perfidu şi barbaru?

Cine m'a ascultatu când vegheam, când êmĭ treceam viaţa spre a forma o limbă unitară, o *limbă-symbolu*, compusă din toate elementele nobile ale fiecărei provincii române, o limbă regeneratoare a naţionalităţii noastre?

Şi-au rîsu de temerile mele, 'mi-au despreţuitu scrierile, 'şi-au astupatu urechile la cuvintele mele, şi în cele din urmă, încercară să mĕ facă o jucărie de bătae de jocu.

După o viaţă laborioasă şĭ pacinică de mai bine de treizeci de anĭ, mĕ vĕzui silitu să mĕ înarmezu cu biciul satirei spre a lovi în *andrapozi* şi a nimici pe inimicii românismului.

Nu 'mi-ascultaseră cuvîntul; se deşteptară la loviturile mele, căci isbeau pe vipere numai la capu.

Românismul avu adepţi, atleţi luminaţi şĭ plini de curaju.

Trecură anii şi anii deteră pe faţă adevĕrul celor ce întrevĕzusem; Cazacul se aseamĕnă cu popoarele slave, şi ca slavi, 'şi-aroagă dreptul d'a ne absoarbi.

Cine m'a ascultatu pe mine, când la prima sosire

1) Prin panslavismu înţelegemu noi numai panslavismul ţarului.

www.dacoromanica.ro

a lui Duhamel în capitala noastră, ziceam că de cade capul Statului nostru, el cade numai prin crima că a voitu să remână Românu şi pentru că se împotriveşte planurilor condamnabile ale Cazacului.

Capul Statului căzu rĕsturnatu de ţaru.

Patrioţii şi liberalii noştrii d'atunci, lucrându orbeşte, deveneau instrumentele Kalmukului.

Vocea mea striga 'n-pustie în mijlocul fiarelor sălbatice. Liberalii, adoratori ai ţarului, se năpusteau asupră-mi ca o haită de lupi.

Cine mĕ credea pe mine, în 1848, când, la a doua venire a lui Duhamel, strigam că venise numai spre a urzi noui comploturi, spre a pregăti incendiul, jaful şi măcelul, ca pe vremile lui Ipsilante?

Declamatorii libertăţilor, instrumente inerte ale despotismului dela Nord, mĕ tractau de reacţionaru pentru că strigam că mĕ temu de anarchie; şi Duhamel ceru să fiu exilatu şi chiar moartea mea pentru această crimă.

Cine m'asculta earăşi când strigam că nu trebue a se da crezămêntu declamaţiilor ce eşeau din casa lui Mavros, din gura rudelor sale, aliaţilor săi, şi dela toţi cei ce fuseseră implicaţi în cabala ţariană dela Brăila? [1])

Tot ce făcură ei este că, atunci când pericolul bătea deja la uşile lor, se ridicară spre a înconjura nenorocirea şi spre a ţine ordinea; dar n'avură priceperea d'a depărta, pân' la cel din urmă, pe toţi necuraţii şi pe toţi nebunii.

1) Cum aşi fi doritu să fiu bătutu de toţi Românii buni şi adevăraţi, numai să fi voitu a mă asculta!

www.dacoromanica.ro

După trei luni, bucuria generală se schimbă în suspinuri şi în gemete, căci Românii avuseseră naivitatea d'a lua viclenia dreptu sinceritate şi nebunia dreptu curaju.

Căci luaseră pe sateliţii cei mai ascunşi ai ţarului şi pre linguşitorii loru drept Români adevăraţi.

Abia trecură doui ani şi adevĕrul se dete pe faţă: aceiaşi complotişti moscoviţi, sub numele de Români, se descoperiră uneltindu şi alte comploturi în favoarea protectoratului usurpatoru.

Aceiaşi indivizi fură prinşi ca complici ai fanarioţilor, lucrându în umbră ca să perpetueze şederea Cazacilor în România.

Acum e prea târziu, Români! Invĕţaţi cel puţin a asculta, după cum aţi învĕţatu a biciui pe bietul muncitoru care vĕ hrăneşte.

Căci veni-va timpul când străinul vă va lovi şi vă va sdrobi, nu cu nuele ci cu knutul.

Vă va isbi fără să vă asculte. Limba voastră nu o va cunoaşte el şi va rîde de suspinurile voastre.

Feara sĕlbatică, fraţilor, n'ascultă de cuvîntu şi voi, prin îndărătnicia voastră d'a asculta adevĕrul, v'aţi făcutu asemenea acestor feare şi veţi ajunge prada unor feare mai sĕlbatice decât voi.

Suntem în Pireu; vasul alunecă uşoru, se întoarce şi se opreşte. Fiecare se prepară a se da josu.

Ni se dete voea a sta pe uscatu numai două ore; nimeni n'avea timpul să se depărteze de împrejurimile portului.

Când pusei piciorul pe pămêntul Greciei, l-sărutai

www.dacoromanica.ro

în sufletul meu. Nu eram singuru să mĕ lasu în voea entusiasmului.

'Mi-era cu neputinţă să vizitezu Atena. Mĕ urcai pe unu deluşoru ca cel puţin să vĕdu oraşul din depărtare.

Cum ajunsei în vîrful colinei şi zării cetatea Minervei, o salutai în dorul meu şĭ sărutai pămêntul.

Eram numai eu singuru şi şezui josu, pe verdeaţă; respirai aerul Aticei, mĕ odihnii pe pămêntul ei.

Şi din nou êmi veni în minte timpurile de lumină, de libertate şi de glorie ale Greciei, timpii săi de decadenţă şĭ de servitute, epoca regenerării sale.

'Mi-veni 'n-minte şi ţipătul de regenerare al Românieĭ; dar vocea ei fu înăbuşită, ea gemea sub jugul fiorosului Cazacu.

«O Grecie! ai fostu liberă odinioară şi apoi captivă; ai fost frumoasă şi plină de viaţă şi linţoliul morţii acoperitu-ţi-a faţa pentru multu timpu. Dar tu ai reînviatu; servitutea nu mai apasă asupra ta;

«Când 'ţi-rătăceau copiii prin lume fără patrie şi fără familie, România le deschidea sînul, le oferea unu azilu şi 'i-punea în rîndul celor d'întêiu născuţi ai săi.

«Limba ta, degenerată în sînul tău însuşi, limba pe care propriii tăi fii o numeau *romaica*, şi pe care noi o numeam totdeauna *grecească*, afla unu azilu şi onoruri în ţara mea natală; ea se cultiva aci şi devenea elenică.

«Acest *palladium* care scăpă naţionalitatea fiilor tăi, fu conservatu cu sfinţenie în liceele României.

www.dacoromanica.ro

«Schinteia sacră, care totu mai putea încălzi pepturile amorţite ale fiilor tăi, era aprinsă pe altarul patriei mele.

«Istoria ta, faptele măreţe ale eroilor tăi erau atât de populare printre Români, încât ĕşi uitaseră însăşi istoria ţĕrei loru.

«Inţelepţii tăi moderni, profeţii regenerării tale persecutaţi, aflau în România ospitalitate, iubire şi încurajarea necesară sacrei lor misiuni.

«Lambrii, Riga, Neoplestii, Vardalachii, Penadii, Veniaminii, Cristarii găsiră în patria mea repausu, ocrotire, chiar onorurile celor nemuritori.

«Tinerimea ta, orfanii tăi cari umblau rătăcindu pe drumuri, găsiră protecţie, părinţi, educaţie, toate mijloacele 'n-fine d'a deveni oameni.

«Obolul muncitorului românu, obolul vĕduvei, singurul care făcea pe acel timpu venitul Statului nostru, se împărţea cu iubire fiilor tăi, răspândiţi pre la universităţile din Germania, Francia şi Italia.

«Monastirile române, domeniile străbunilor noştri ĕţi susţinură religia şi sfinţii, şi vĕduvele şi pe orfanii tăi.

«Şi când sună trompeta libertăţii, România 'şi-deschise braţele şi primi pe impostorul ce venea în numele tău ca să execute voinţa ţarului.

«Fii' României apucară armele la vocea unui aventuraru ce venea din sînul Rusiei, la vocea lui Ipsilante.

«Deşi tĕnĕru de totu p'acel timpu, crescutu în Biserica ta, adăpându-mĕ în isvoarele dătătoare de viaţă

www.dacoromanica.ro

ale literaturei şi istoriei tale, sângele colcotea în vinele mele.

«Salutai stindardul libertăţii tale şi braţele-mi, încă debile, se întăriră şi fură gata a ţine o sabie.

«Uitasem, sau mai bine ca şi toţi Românii p'atunci, nu cunoşteam, că aveam o patrie; eu pentru tine mĕ răsculasem.

«Eram singuru la părinţi, şi tată-meu, ale cărui braţe comandase multu timpu poterele [1]), a cărui sabie era cunoscută hoţilor din codrii şi din văile Buzĕului, al cărui plumbu adese ori pătrunsese peptul Turculuí rebelu şi vagabundu;

«Tata 'şi-armă cingĕtoarea, se puse în capul unei cete de tineri, plătiţi şi armaţi de dînsul, încălecă pe calu şi 'mi-zise: «Fĕtul meu, să stai a cas'».

«Pentru cine se devotă el atunci? Pentru tine, o Grecie! Pentru tine alergă el să se pună sub steagul lui Vladimirescu.

«Dar sfârşitul . . . . . oamenilor perduţi, cari veniseră cu impostorul fanariotu, fu jăfuirea templelor, uciderea părinţilor, violarea fecioarelor noastre.

«România scoase un ţipătu de durere. Vladimirescu răcni ca unu leu la vederea plângerilor ei, si tot Românul se strînse împrejurul lui ca să oprească şi să 'nfrêneze neomenia străinului care viola ospitalitatea şi 'ţi-profana numele.

«Tare prin îndelungile tale suferinţe, tu Grecie, te liberaşi! dar nu prin Fanarioţi, nu prin lepădăturile imunde ale captivităţei tale.

---

1) Vechi rămăşiţe de miliţii naţionale (guerillas).

www.dacoromanica.ro

«Te liberaşi prin copiii cari nu se lăsaseră niciodată de braţele tale, prin copiii nutriţi la sînul tău uscatu, pe cari tu 'i-crescuseşi cu pânea udată de lacrimile tale.

«Prin fiii tăi, pe cari 'i-ai legĕnatu în suspinele tale, pe cari 'i-ai învelitu cu vestmîntele-ţi sfâşiate, pe cari 'i-ai încălzitu cu suflarea ta obosită.

«Aceştia răcniră ca neşte lei din peşterele munţilor tăi omerici, aceştia se luptară şi muriră ca să 'ţi-dea ţie viaţă.

«Tot aceştia 'şi-lăsară mamele loru cu inima sdrobită, pe soţiile lor în văduvie, pe copiii lor s'ajungă orfani, ca să poţi trăi tu, Greţie, şi trăi în libertate!

«Tu te scăpaşi de iataganu, şi aceia dintre fiii tăi denaturaţi cari te părăsiseră spre a se face instrumente infame ale calâilor tăi, spioni ai Rusiei şi ai poliţiei austriace, lipitorile Românilor, precupeţii şi flagelul lumei întregi, veniră şi căzură peste tine întocmai ca locustele.

«Desmoşteniră pe orfanii şi pe vĕduvele liberatorilor tăi; după ce perdură hrana loru de mai nainte, sângele Românului, se făcură strigoi.

«Aceştia, devenindu unelte ale ţarului, 'ţi-pregătiră o nouă robie, robia Cazacului.

«Tu te scăpaşi de iscariotul Capodistria, care, caşi Bibescu şi Ştirbeiu, voia a te face prada antichristului dela Nord.

«In urmă, suverană, tu, mama semi-zeilor, fuseşi dată moştenire Bavarezului; tu mai gemuşi şi sub limbile fiilor de vipere ai Germaniei.

«Ce de mai şerpi şi în Germania! câte mai capete

www.dacoromanica.ro

încoronate Ce de oameni privilegiaţi! Ce de curteni linguşitori!

«Arborul libertăţei tale, udatu şi nutritu cu sângele fiilor tăi, fusese înăbuşitu de neşte asemenea plante parasite şi veninoase.

«O Grecie! Cât de multu te-am iubitu eu, şi câtu de multu te-au adoratu părinţii mei! Am plânsu la lacrimele tale, am suspinatu la suspinele tale.

«Urmăream lună cu lună şi zi cu zi evenimentele ce se petreceau la tine în lupta-ţi pentru independenţă.

«Am cântatu triumfurile tale, ţi-am celebrat ziua liberărei ca pe ziua Paştelor Domnului.

«Dar ce fatalitate! Ce blestemu! Totu rĕul ne-a venitu fără 'ncetare din partea fiilor tăi degeneraţi.

«Adeseori tu ai aruncat şerpii cari 'ţi-rodeau ficaţii, şi 'i-ai împrăştiatu ca neşte flagele asupra patriei mele, sora ta.

«Aceştia sunt cei cari ne-au umilitu naţionalitatea mai multu de unu seculu, ei cari ne-au răsplătitu prin batjocură, prin împilare chiar, binele ce 'ţi-făceam noi.

«Ei sunt cei ce ne-au invidiatu pênĕ şi progresul şi fericirea noastră, cei cari ne-au adusu focul şi sabia la 1821, cari vêndură ţarului bucată cu bucată toată moştenirea noastră.

«Ei fură arendaşii şi lipitorile muncitorului românu; ei, cei cari parodiară claca plină de umanitate şi se serviră de ea numai ca să facă abuzu de ea; ei fură linguşitorii şi corupătorii domnilor noştri; ei, parasiţii boerilor, ei spionii consulatului rusescu.

«Ei fură usurpatorii ipocriţi ai monastirilor noastre.

www.dacoromanica.ro

«Ei fură propagatorii panslavismului rusescu şi servilu, ei organizatorii comploturilor ţariane ; tot ei, capii eteriilor jesuitice,

«Ei, în fine, fură duşmanii regenerărei noastre, reacţia incarnată, demagogii incendiari, provocatorii orcărei desordine :

«D'ei de Sutzo din Moldova şi din Muntenia, d'ei de Mavros, cu totu neamul şi cu toţi sateliţii lor, dela fanariotul cel mai infernalu pênĕ la cel mai detestabil arendaşu, dela cel mai destoinicu scribu pênĕ la jucătorul cel mai murdaru, dela călugărul cel mai ipocritu pênĕ la parasitul târîtoru, toţi uneltele, toţi ângerii demonului dela mează-noapte.

«Oameni totu de această rasă, făcându-se tiranii tăi, complotează azi în sînul tău ca să te facă a deveni oficina planurilor moscovite.

«Şi chiar în templul lui Teseu al tău, pe coastele Salaminei, în însăşi incinta Academiei lui Platon, se făurescu azi lanţurile nouei tale servituţi, cum şi a întregului Orientu.

«O Grecie ! Ce ai făcutu tu ca să ajungi o vizuină de fiare sălbatice, un pandemoniu de cabale, să te faci cazanul în care să-şi prepare Strigona Nordului veninurile sale dezastroase.

«La tine 'şi-recrutează Cazacul spionii săi, pe apostolii minciunei, pe propagatorii despotismului, la tine, muma Chrisostomilor şi Miniaţilor !

«Tu, Rea-Cibela tutor republicelor, ajuns'ai să binecuvintezi absolutismul cel mai barbaru şi mai infernalu.

www.dacoromanica.ro

«Numai slăbiciunea, umilința servituței te-au făcut, Grecie, să naști astfel de monștri.

«Fiica naturei, devenind mamă, copilul ce ține la sînu-i e rumenu și frumosu. El crește mare și tare, ca la sînul unei leoaice și ajuge unu Hercule.

«Messalina depravată și mai multu încă sclavă, topită de slăbiciune și de mizerie, concepându în corupție și nenorocire, dă naștere numai la monștri de care se înspăimêntă însăși mama lor.

«Astfel au fostu concepuți mare parte din copiii servituții tale. Din mumă de Herculi, ajuns-ai mumă de vampiri!

«Domnul fie cu tine! Să nu 'și retragă mâna sa dela tine, precum mă scolu eu să părăsescu pămêntul tău!

«Să nu 'și-întoarcă el fața dela tine, după cum facu eu depărtându-mĕ să fugu de coastele tale ca unu altu Lotu cărui 'i-e frică să privească Sodoma!

«Să nu fie așa, o Grecie! ci vocea profeților și martirilor tăi, vocea pruncilor concepuți în amorul cel castu, să găsească trecere înaintea poporului tău!

«Imulțească-se numĕrul loru și cuvêntul loru cadă ca ploui binefăcătoare pe un pămêntu roditoru!

«Rĕmâi sănătoasă, Athenă!»

Când ajunsei în portu, o bandieră rusească fâlfâea pe unul din bastimente și profana crucea ce purta pe vîrful catartului său.

Doamne al îndurărei! ear 'mi-văzură ochii rasa Cazacilor.

Sclavii manevrau pe frânghiile fregatei.

www.dacoromanica.ro

Vĕzut-aţi, Românĭ, locustele căzêndu pe ramurele arborilor voştri, înegrindu-i, făcêndu-i să trosnească sub hidoasa lor greutate?

N'aţi tremuratu voi atunci? N'aţi blestematu voi insecta premergĕtoare a foametei? Totu ce aţi simţitŭ în acel momentu, am simţitu şi eu în peptul meu şi încă mai mult decât voi.

Sufletul meu, condamnatu la focul Gehenii, de s'ar da păşune acuzatorilor mei intelectuali, spaima şi desgustul ce mi-ar inspira vederea lor îngrozitoare, tot ar fi departe de spaima şi desgustul ce simţii la vederea acestei turme de sclavi.

Urcai din nou pe Rhamsès şi scoborîi repede în cabina mea, ca să nu mai vĕdu rasa scârboasă a Rusului roşcatu şi murdaru;

Ca să nu mai audu sunetele răguşite şi barbare ale acestei limbi disonante care te îngheaţă ca vêntul ce suflă din Urali.

Or pe unde s'audu aceste sunete, adevĕrul, libertatea, viaţa pe locu se veştejescu. Este o suflare ce ese din pepturi de servi şi aduce cu ea numai servitutea; aşa şi suflarea ciumată aduce ciuma cu ea.

Cât de ferosu e sclavul têmpitu! Cât de scârbosu e călăul recrutatu dintr'o turmă de iloţi! Gura unei fiare sălbatice, când sfâşie pântecele unui cadavru, nu este aşa de sângeroasă, aşa de îngrozitoare ca înfăţişarea cruntă a sclavului armatu cu securea.

Penibilu fu timpul de câteva minute ce 'l-petrecurăm în apropiere de vasul antichristului dela Nord.

Când auzii sgomotul ancorei ce se trăgea sus, simţii

www.dacoromanica.ro

că cu ea mi se ridica şi greutatea neměsurată ce 'mi-apăsa pe sufletu.

Se dete semnalul pornirii şi mai prinsei sufletu : O Grecie, exclamai eu, Dumnezeu cu tine, şi vei scăpa de cursele Scytului !

Eşirăm din portu şi eu mĕ suii pe punte ca să mai răsuflu.

Contemplai, pentru cea din urmă oară, munţii olimpici, munţii titanici, unii albi ca lumina, alţii pleşuvi ca Saturn, fulgerători ca Joue, frumoşi ca Apolon.

Trecurăm pre lângă mormêntul lui Temistocle; ne îndreptarăm spre meză-noapte şi zării din depărtare templul lui Teseu.

Pluteam în treacătu şi mi se părea că vĕdu defilându pe dinaintea noastră colinele, stâncile, coastele, prunturile nisipoase şi cele înverzite, cântate de poeţii anticităţei, ilustrate de eroii şi de înţelepţii ei.

Pe vîrful unei stânci unu templu se oglindea în marea limpede.

Din acest locu, Platon lumina Grecia, d'aci propaga el doctrina lui Socrat, revela nemurirea sufletului şi, ca unu altu profetu, anunţa aurora Chreştinismului care se arĕta cu lumina-i numită Logos.

Prin Logos, prin cuvîntul ce eşi din mijlocul acestor coloane fu luminatu Pavel, mai târziu, Pavel persecutorul lui Christ şi, după ce fu convinsu că Christ e raţiunea, adoratorul lui cel mai înfocatu.

Te salutu... Sunium.

Soarele scăpăta şi coloanele templului luau coloarea porfirului.

www.dacoromanica.ro

Crepusculul lumină apoi trecerea noastră printre insule. Cerul era senin şi stelele strălucind îndoitu de frumosu. Vêntul d'abia adia, luciul mărei era numai cute surîzĕtoare.

După miezul nopţei, răsări luna şi somnul domnea în pântecele vasului: pe punte, numai pilotul veghea, pilotul grecu luatu la Malta, numai el veghea.

La vocea lui vasul se mişca mereu, şi prin notele uşoare ce se auziau, arăta cât de multu i se supune.

Mĕ scoborîi în cabină şi adormii cu lumea care dormia.

Dimineaţa ne aflam în apele ce despartu Asia Mică de Europa; în partea aceea unde fiica regilor, purtată odinioară pe grumajii taurului olimpianu, veni să dea nume continentului nostru incultu şi deşertu.

Era multu de când plutea *Rhamsès* în Archipelagu şi trecuse de Sporade şi de Cyclade.

Fie care coastă, fie care pruntu aminteşte unu nume, povesteşte o istorie.

Ici se născu o divinitate eşindu din fundul mărei sau lăsându-se josu din Eteru; colo, se arĕtă unu Dumnezeu în toată strălucirea lui or sub felurite forme pentru binele oamenilor.

Ici a fostu răpită o frumuseţe care umplea de farmecu pe oameni şi pe zei. P'aicea Asia trecu în Europa; p'acolo Europa trecu în Asia.

Fiii Greciei răpiră pe o principesă din Asia, ai Asiei pe o regină greacă.

Iason răpi cu lana-i de auru p'o Medee, Paris răpi p'o Elenă.

Muntelè acesta dela dreapta istoriseşte secolelor că

www.dacoromanica.ro

pe vîrful lui trei divinităţi 'şi-disputară premiul frumuseţei. Strălucirea luĭ cochetă se descifrează de sineşi şi te face să 'i-citeşti pe frunte numele de Ida.

Aci se opri flota Acheanilor, a Danailor şi a Mirmidonilor; dincoaci Calchas consulta augurii; colo profetiza Casandra; dincolo, locul acela fu marturu mâniei şi lacrimelor lui Achile.

Prunturile, insulele şi munţii, apele ce străbaţi venindu din Grecia pên' la ţĕrmuri inspiră orcărui omu limba Illiadei.

Vĕzêndu umbrele munţilor şi auzindu plesnetele valurilor, ar trĕbui să creezi o altă limbă spre a 'ţi-exprima impresiile, o limbă ca:

οὐρεά τε οκιόεντα, θάλαοοά τε ἠχόεοοα.

Aci e mormêntul lui Patrocle; colo al lui Achile. Rîul âcesta secatu este albia prin care Scamandrul 'şi-asvârlea undele în mare.

Eacă răsboiul Troiei; aici se luptară semi-zeii fruntaşului poeţilor.

Mai departe, pe insula aceea, sau pe ţĕrmurul acela, fu leagănul lui Homer, disputatu de atâtea cetăţi.

Ce verzi sunt dealurile, şi cât de frumoase sunt ele! Cât de dulce şi parfumat e aerul! Portocalii, lămâii, maslinii, smochinii, migdalii, rodioarele şi viile încoronează pămêntul ca pe o mireasă şi-i-dau înfăţişarea mândrĭei virginale.

Pare că 'ţi-ar zice: «Am fost marturu al etăţei de auru, am purtatu pe oamenii primitivi şi fericiţi; fructele mele 'i-nutriră şi 'i-desfătară pre ei.

«D'aci se 'ncepe regiunea Edenului anticu. Intre

www.dacoromanica.ro

ţĕrmurile acestea şi în câmpiile spaţioase ale Asiei învĕţară oamenii artele şi ştiinţele.

«In sînul meu fură zeii una cu oamenii».

Pe când êmi-veniau în minte aceste impresíi, ajunsesem deja în apele Smirnei.

Portul său e dulce şi liniştitu, colinele 'i-sunt rîzĕtoare, apele sale au coloarea aurului.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU XI

Încă nu se aruncase ancora şi sute de luntri turnicau împrejurul vasului-nostru.

Judani, Greci, Tăuşani îndrugându toate limbile se întreceau să ne servească.

Dar aspectul loru, mişcările loru, rivalitatea dintre unii şi alţii, apostrofările loru reciproce, ne făceau a ne teme să primimu serviciile ce ne ofereau. Aveam mai multu desgustu decât temere.

Mai târziu, confraţii mei şi eu, ne hotărîrăm să ne dămu josu şi să vizităm Smirna.

Pare că umblam să ne ascundem ca neşte făcători de rele, atât eram de grăbiţi să fugim de ochii acestor oaspeţi cari ne urmăreau cu îndatoririle loru.

Cum puserăm piciorul pe uscatu, căzurăm pe mânile unu judanu care vorbea d'odată grecește, italieneşte, franţuzeşte, englezeşte şi turceşte.

Abia făcea unu pasu înainte şi capul i se învârtea când la dreapta când la stânga, întocmai ca o sfârleză.

Ce triste sunt cetăţile orientale cu casele loru tur-

www.dacoromanica.ro

tite sub acele coperişuri informe, cu costumele lor stranii şi de toate culorile!

Cu uliţele lor strîmte, sucite, pline de misteru; cu bazarele loru posomorîte; cu minaretele lor din altă lume! Cadînele păşescu tăcute, încât ţi se pare că vezi neşte fantasme.

Ţi se strînge sufletul de aceste impresii ciudate şi încântătoare din *O mie şi una de nopţi.*

Şi sufletul meu mai că se dedese cu aceste impresii lugubre. Nu ştiam ce era să mi se întâmple la Stambul şi vederea Turcilor deşteptase în mine amintirea măcelului dela cazarma din Dealu-Spirei;

Frunzişul piramidalu melancholicu al cupreşilor, edificiile religioase, isvoarele limpezi ce murmurau împrejuru-mi, spălatul misticu al credincioşilor, somnalismul lor în timpul rugăciunilor de curăţire, portul şi umbletul dervişilor;

Sgomotul ce făceau clopotele cămilelor cari mergeau prin neşte uliţe întunecoase şi înlănţuite una de alta; mersul loru uşoru şi măsuratu, privirea lor stupidă, înfăţişarea lor colosală şi schiloadă 'n-acelaşi timpu, se schimbau şi se confundau, întocmai ca într'un kaleidoscopu în spiritul meu visătoru.

Voii să esu din oraşu dar consoţii mei tot mai voiau să 'l-vadă. Eu unul 'mi-împăcasem curiositatea. O presimţire urîtă mĕ urmărea. Mi se părea că într'unu oraşu ca acesta o să 'mi-putrezească oasele.

După o vizită de douĕ ore, mĕ vĕzui earăşi în portu, pe *Rhamsès.*

Aci ne aştepta unu trămisu dela Constantinopole,

www.dacoromanica.ro

care venise să ne anunţe că trebue să rămânem în Smirna.

Grabbe era la Stambul. Divanul era în ajun d'a 'şi-lega mânile prin tractatul dela Balta-Liman. Nu eram bine veniţi la Sublima-Poartă.

Poartă sublimă şi largă! Strimtă mai ajunseşi tu pentru noi! dar te deschiseşi din amândouĕ părţile înaintea strâmbăturii hidoase a Cazacului.

Ne cerurăm bagajele. Ele erau la fundul Vasului. Le cătară, dar fu cu neputinţă să dea de ele în mijlocul balotelor grămădite în fundul vasului. Se dete semnalul plecărei.

Vasul porni spre Stambul. Dealurile şi ţĕrmurii Smirnei nu ni se mai părură tot aşa de veseli ca 'nainte.

Soarele mergea spre scăpătatu şi umbrele întunecau văile.

Alunecarăm pe apă toată noaptea, adânciţi în somnu. In crăpatul zorilor ne apropiam de Dardanele. Pe la prânzcioru intrarăm în strâmtoare şi o străbăturăm toată ziua.

Noaptea următoare trecurăm Propontidea. Dimineaţa eram aproape de Stambul

«Cetate feerică! Byzanţiu! mai târziu Constantinopole, în zilele noastre Stambul! Mormêntul mărirei romane, triumful Islamismului, pofta ţarilor, ajunge-vei tu *Czarigrad*?

«Antâele raze ale soarelui êţi-poleescu colinele, minaretele, casele în mii de colori, palatele tale aproape aeriane. Panoramă splendidă şi fermecătoare, privire exotică.

«Sânta Sofia! Gemi profanată sub corupţia îm-

www.dacoromanica.ro

păraţilor byzantini, te umileşti şi 'ţi-pleci capul spre a fi încununată cu semiluna sub sultanii sălbatici.

«Dar cei din urmă Suverani ai tăi făcură din tine o fecioară îmbrăcată în caftanu de smaralde, strălucindu mai multu ca musulmană de cât ca creştină.

«Covoarele egalitare ale Islamismului umanu şi frăţescu se desfăşură la picioarele-ţi candide cu mai multă modestie decât ştofele orgolioase ale patriarchilor curtenitori ai împăraţilor celor corupţi.

«Părinţii au povestitu fiilor şi fii' copiilor loru că acei împăraţi apucau cu vîrful lancei lor pânea sacră ce le întindeai pe discurile tale de auru.

«Abia se apropiau de tine şi atingeau cu dispreţ chiar pulberea proletarului care se apropia de altarul tău.

«Astăzi, rugăciunile lui Reşid, al progresului orientalu, te glorifică cu multu mai multu decât litaniile nobiliare ale unei rase enervate, scornitoare a titlurilor ce năpădiră Europa şi desfrăţiră pe oameni.

«Nu, Sântă-Sofia, tu nu vei suferi, spre batjocura cerului, să fii pângărită şi de faraonul ce 'ţi-vine de la Nord.

«Nu vei suferi ca crucea să fie insultată pe fruntea ta, după cum a fostu pângărită pe pèpturile spionilor acestui despotu.

«Nu vei suferi ca Christ să fie din nou umilitu şi şi crucificatu înaintea pragului porţilor tale, precum e biciuitu cu cnutul în statele ţarului, state locuite de turme de sclavi ce au primitu botezul şi dumnezeescul miru !

«Mirul ce face pe orice chreştinu suveranu şi preutu.

www.dacoromanica.ro

Sântă Sofia! Ai fost a lui Dumnezeu şi te ai întorsu la El, la acest tată universalu al oamenilor.

«Veni-va ziua când, în vesminte nupţiale şi cu fruntea radioasă, vei primi în templu pe Istrailitu, pe Chreştinu şi pe Mahometanu, ca să formezi chorul frăţiei şi să cânţi împreună cu ângerii: Pace şi bună înţelegere între oameni.

»După uraganul impetuosu din occidentu, Soarele Dreptăţii răsări-va în aceste părţi, Soarele intelectualu; razele lui inunda-vor turnurile tale cu o lumină necunoscută încă oamenilor.

«Apusul êşi va da mâna cu Rĕsăritul; se vor îmbrăţişa şi vor fraterniza unul cu altul. Gheţurile dela Nord peri-voru înaintea razeloru creatoare ale geniilor dela Sudu.

«Popoarele pământului adúna-se-vor la sînul tău, şi Decalogul, Crucea şi Semiluna forma-vor unu trofeu pe al tău altaru, trofeu iubitu de Domnul şi singura cugetare a lui.»

Aceste reflecţii fură unu felu de rugăciune a dimineţii pe care o rostii în gându, pe când colinele, fortăreţele, minaretele şi palatele defilau pe dinaintea mea.

Vasul încetase de multu din mişcarea lui repede; d'abia aluneca. Pare că tăcuse ca s'asculte rugăciunea omului.

Intraserăm în portu, se lăsă ancora. Pasagerii se pregăteau să se dea josu.

Noi stam singuratici, tăcuţi, nehotăriţi.

Puntea mai că se deşertase. Portul părea a fi o pădure de arbori desfrunziţi şi plutindu pe ape.

www.dacoromanica.ro

Comandantul ne cunoştea soarta: «Staţi aci, ne zise el, sub bandera Republicei franceze, voiu vorbi ambasadorului meu despre d-voastră».

Unul din noi voi să scoboare şi să facă o vizită lui Suleiman-paşa, prea iubitul României, singurul şi poate cel dintâiu Turcu care a făcut să se glorifice numele unui sultanu pe pământul dintre Dunăre şi Carpaţi.

Geniul răului plană asupra Stambulului: Grabbe era pasărea de noapte, pasărea cobitoare cântând pe poarta Stambulului.

Cucumeaua ce scoate ţipete lugubre d'asupra casei muribundului, totu nu 'ţi-înghiaţă inima ca acest blestematu îngeru al cabalelor şi comploturilor neomenoase, urzite în întunecimile Nordului.

Colegul nostru se întoarse ear pe vaporu descurajatu, desiluzionatu...

Generalul Aupic, ambasadorul Franciei, trămise pe unul din ajutanţii săi care vizitase România pe timpul Regenerării ei; êl trămise pe Rhamsès să ne vadă şi sa ne recunoască.

Eram înşişi noi, noi cari proclamaserăm legile şi drepturile părinţilor noştri, noi la strigătul cărora Cazacul încetă d'a fi chreştin şi Turcul se făcu fratele nostru;

Noi cari smulseserăm masca protectoratului usurpator, cari deschîseserăm Turciei calea spre o nouă glorie, cari 'i-dedeserăm semnalul să se pună pe lucru şi să arate lumei că Soarele resare dela Resăritu.

Ni se spuse din partea ambasadei franceze să nu părăsim pe *Rhamsès*.

www.dacoromanica.ro

Veniseră la Constantinopole, mai în acelaşi timpu ca şi noi, toţi refugiţii români cari fuseseră siliţi să părăsească Transilvania în urma invaziei Cazacului.

Grabbe ceru arestarea loru şi guvernul turcescu 'i-învită cu multă omenie, punêndu-le şi unu vasu la dispoziţie, să treacă la Brusa, unde şi fură internaţi.

Inainte d'a porni, toţi — afară de fiii perzării — veniră la vasul nostru *Rhamsès*, şi în ajunul Paştelor, sub bandera Republicei franceze, urarăm împreună pentru scăparea umanităţii şi a patriei noastre.

Ne luarăm «ziua bună», ne despărţirăm. Toţi Românii fură trămişi la Brusa, afară de aceia, ce erau înrudiţi prin căsătorie cu Ruşii şi cu Fanarioţii, cei predestinaţi a semĕna ura şi discordia între Români, a spiona pe Turci şi a servi de instrumente ambasadei ruseşti. Acestora li se dete voia a remânea în Constantinopole.

Stăturăm singuri toată ziua.

Noaptea fu liniştită, vaporul era aproape deşertu. Mateloţii se scoborîseră şi ei pe uscatu.

Confraţii mei, obosiţi de urîtu, adormiră; eu rĕmăsei singuru pe covertă. Toată noaptea contemplai cerul şi cetatea ce mĕ 'nconjura.

Auzii o vioară pe o terasă despre cartierul Francezilor. Simţii îndată că arcuşul era mânuit de unu maestru.

O temă plângătoare... sumă de variaţii... Mi se părea că se silescu să 'mi-ghicească durerile, să răspundă sunetelor ce vibrau pe coardele inimei mele.

După o pauză auzii notele din *Lucia* în delirul ei,

www.dacoromanica.ro

apoi notele gemĕtoare, cele din urmă suspine ale prea iubitului ei cu care era să se unească în ceru.

Aria *O bell'alma inamorata*, exprimată în limba lui Donizetti şi dusă silabă cu silabă pe aripele Harmoniei, aluneca şi pătrundea în toate cutele inimei mele, şi deştepta durerile adormite într'însa.

Spiritul meu cânta şi suspina cu vioara ; aveam şi eu subiecte de lacrimi şi plângeam cu obidă libertatea ţării mele.

Vioara tăcu.

Pe vîrful minaretelor începe a răsuna vocea tainică şi inspirată a muezinilor.

Mi se părea că audu neşte note stranii şi revelatoare ce se scoborau din ceru.

Ce fiori religioase ! De nu cade omul în genuchi, auzindu aceste strigări profetice, cauza e că sufletul e cufundatu cu totul în uitarea de sineşi.

Mai multu încă : pentru că e înecat într'unu torentu de fiori. Ori-cine 'şi-mai păstrează încă simţurile în minute ca acestea, êşi simte spiritul înălţându-se la ceru.

O tăcere adâncă urmă acestor melodii ; o tăcere prelungită în care nu mai aveam conştiinţă de mine însumi. Noaptea ce înaintase multu se lăsă din umbroasa-i înălţime peste pămêntu.

Auzii *toaca !* Lumini urmate de alte lumini începură a străluci pe vasele din portu. Uitasem că ne aflam în Sâmbăta Pascelor.

Pe mai multe vase auzii cântându în greceşte :

www.dacoromanica.ro

«Christosu a înviatu din morţi cu moartea-i pe «moarte călcându şi celor din mormênturi vieaţă dă- «ruindu-le».

«*Christos a înviatu!*» strigai cu entusiasm şi eu. Mĕ ridicai printr'o mişcare convulsivă şi căzui în genuchi. *Christosu a înviatu!* Şi ochii mi se aţintiră la ceru şi întinsei mânile către Cel ce se află în înălţimile nemărginite.

«A înviatu Fiul Omului! Omul colectivu, omenirea restignită şi renviată cu moartea-i peste moarte! Auziţi, popoarelor, Fiul omului nu mai este în mormêntu! Această cântare să fie ea mincinoasă or voi sunteţi surzi de optsprezece secole?

«România va renvia şi ea cu toate popoarele!...»

Şi o consolaţie, consolaţie adusă de Duhul Adevĕrului, êmi calmă sufletul în dimineaţa Pascelor.

Mĕ ridicai în susu! mĕ închinai; sufletu-mi respiră viaţa şi renvierea, cum respira şi peptul aerul de dimineaţă al reginei serbătorilor.

Cântam sfintele Paşte pe apele Stambulului şi în faţa bisericei Sfânta Sofia.

Mĕ dedei josu lângă confraţii mei cari dormiau şi adormii şi eu în pacea lui Christ.

Când mĕ deşteptai, fruntea 'mi-era inundată d'o sudoare care 'ţi-dă viaţă; sudoarea fericirii cereşti!

Toată ziua stăturăm singuri; conştiinţa sărbătorii dă solemnitate solitudinii noastre.

Seara, începurăm a reflecta asupra hotărîrii ce trebuia să luăm.

Să scoborîm pe uscatu..., trebuia să luăm drumul

www.dacoromanica.ro

spre Brusa sau în alte părţi poate şi mai depărtate. Să ne întoarcem în Francia, trebuia să ne cerşim pânea şi călătoria.

Generalul Aupic se informă de situaţia noastră şi ne oferi drumul gratuitu până la Marsilia. — O făcea dela sineşi or în numele Republicei ?

Fii' Franciei au găsitu totdeauna ospitalitate, iubire şi frăţie în sînul României.

Pentru întâia oară, poate, Francia da hrană la trei fii ai României, cari se sculaseră la vocea ei.

Noaptea trecu cum trecu nopţile şi cu ea o parte din viaţa şi suferinţele noastre.

Când ne deşteptarăm, 'noi' pasageri şi soţi de călătorie umpleau vasul : felu de felu de costume, felu de felu de limbi !

Către ameazî se trase ancora şi se dete semnalul de plecare.

Adio, Stambul ! De mĕ va mai aduce soarta la porţile tale, gloria şi puterea să fie cu tine !

Regid, Aali, Suleiman, victoria să fie cu voi, inimicul zeilor şi oamenilor să cadă înaintea curajului vostru !

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU XII

Earăşi Dardanelele şi marea cu toată lărgimea eiî şi Smirna, şi Archipelagul, şi insulele sale, Cycladele şi Sporadele.

Earăşi munţii, ţĕrmurii şi prunturile prea iubitei Atice, şi amintirile juneţei mele ; earăşi Pireul, Salamina, Olimpul şi Sant-Angelo, şi Tenarul.

Plutirăm zile şi nopţi întregi, şi pluteam spre Francia !

Ne depărtam de Grecia, şi coastele Siciliei începeau a se arĕta puţin câte puţin vederilor noastre.

Etna, ni se înfăţişà de departe ca o umbră colosală dominând asupra munţilor.

In sînul naturei fiecare obiect inspiră omului numele şi destinaţia ce el trebuia să 'i-dea.

Sinai şi Libanul paru a zice omului : «Sânt muntele Domnului».

Olimpul te sileşte să zici : «eu sînt» reşedinţa zeilor.

Parnasul şi Heliconul păru asemenea a vĕ zice că trebue să fie locaşul imaginaţiei şi al ştiinţelor.

Zărindu Etna, crezi că vezi gura unei cuşniţe nemĕsurate colcotind în pântecele pământului.

www.dacoromanica.ro

Titanii şi Cyclopii, de n'ar fi fostu creaţi de imaginaţia oamenilor primitivi, ar fi fost inventaţi de orice locuitoru al Siciliei, de or-ce călătoru.

La această epocă, nu văzurăm nici-o urmă de fumu. Pare că Cyclopii se opriseră ca să asculte sgomotul asurzitoru al bronzului ce răsuna în porturile Siciliei.

Regele Bomba vĕrsa moartea, şi Sicilia, părăsită de Anglia şi de Francia, 'şi-bătea cu pumnii în peptu şi 'şi-desvelia sînul la năvălirea călăilor săi.

Palerma capitulase deja.

Totu ce i se părea umbră în timpul zilei, seara, cu cât ne apropiam, se desemna şi se pronunţa pe unu fondu de purpură.

Cu apropierea nopţii vîntul începu să bată cu violenţă. *Rhamsès* părăseşte linia ce ducea directu la Malta, şi merge verticalu spre coastele Siciliei.

Apĕratu de ele, le străbate în toată lungimea, deşi în latul mării.

Pluti astfel pe o noapte furtunoasă şi dimineaţa sosirăm la Malta, unde furăm puşi în carantină.

Ne oprirăm aci o zi şi o noapte şi după o altă zi şi noapte ajunserăm la Trapani.

Sicilia întreagă urmase exemplul capitalei sale: se dedese pe mânile lui Bomba întocmai ca unu melu de înjunghiatu.

O fregată engleză, *Udine*, dedese refugiu membrilor guvernului său provizoriu; 'i-ducea la Malta, spre a 'i-îmbarca pentru Francia.

Cum recunoscură Englezii bandera franceză, *Udine* se îndreptă spre noi şi propuseră comandantului nostru

www.dacoromanica.ro

să primească pe refugiaţii siciliani, spre a 'i-conduce în Francia.

Formalităţile necesare pentru îmbarcare şi transportarea noilor pasageri ne întârziară plecarea.

Era pe la prânzu; ziua era senină, marea liniştită.

Prânzul se gătise de multu şi aşteptam numai îndeplinirea acestor formalităţi ca să ne punem la masă. Toţi pasagerii murmurau.

Când se termină totul, comandantul dete ofiţerului ce trebuia să 'l-înlocuească gradul liniei ce avea să urmeze vasul, şi scoborî împreună cu toţi ceilalţi să ia parte la prânzu. *Rhamsès* porni.

Locotenentul însărcină pe cârmaciu cu supravegherea vasului, dându-i aceleaşi instrucţiuni pe cari le primise dela comandantu şi scoborî şi el.

Pe punte se afla numai cârmaciul. Toţi erau la masă şi vasul spinteca cu iuţeală undele.

Trecuse d'abia jumătate de oră de când ne aşezaserăm la masă, când o detunătură stranie şi groaznică sgudui vasul cu atâta putere în cât toţi căzurăm josu.

Cel mai mare cutremur tot n'ar putea sgudui unu edificiu cu atâta putere nici produce o spaimă mai mare ca aceasta.

Lemnăria vasului trosnia, bucăţile din cari era compusu stau gata să se desfacă: pântecile i se desghinau. Plafondul sălei 'şi-schimba forma, ca şi cum ar fi voitu să ne sfărîme.

Masa, scaunele, jucau toate şi cădeau unele preste altele împreună cu oamenii. Ţipetele nu mai semănau a ţipete omeneşti; urlete sălbatice se amestecau cu

*

www.dacoromanica.ro

pârîitul şi urletul ce s'auzia d'asupra şi de desubtul nostru.

Nimeni nu cunoştea cauza catastrofei, ce ne veni ca unu trăsnetu. Comandantul o presimţi cel d'âmtâiu şi se urca pe punte.

Cât se strîmtase scara şi cât de înaltă se făcuse în acelaşi timpu !

Toţi ne paralizasem. Şi afar !... Marea, făr de nicio speranţă ! Femeile, leşinate ! feţele tutulor ca turta de ceară ! Mânile şi picioarele tremurau !

Când puturăm să ne urcăm pe punte, *Rhamsès*, înfiptu într'o stâncă sub marină, se înclinase spre dreapta lui ; pântecele-i erau străpunse şi undele amare năvăliau năpraznice la fundul lor.

Sgomotul aburului ce se opria puţinu câte puţinu semăna cu agonia unui animalu uriaşu.

Stânca era verde şi lucia întocmai ca solzii unui şarpe subt apa transparentă ce era să înghită deodată şi oamenii şi vasul.

La bărci ! fu cel d'âmtâiu strigăt al comandantului ; şi luntrile de îmbarcare fură lăsate în mare.

Vizitară crăpăturile vasului. Nu mai era putinţă d'a le astupa ; par'că erau neşte cataracte.

Tunul începu să bubue şi să anunţe catastrofa. Banderele şi flacările formându diferite semnale spuneau în depărtare că încetaseră d'a mai fâlfâi. Păreau a fi aripele pârlite ale unui fluture ; nimicu mai sinistru, nimicu mai lugubru decât această scenă.

Uscatul era departe de noi, *Udine* şi mai departe !

Acesta fugise spre Malta atât pe cât şi noi spre Marsilia.

Toată speranţa ne era la dînsul şi el n'auzia bu-

www.dacoromanica.ro

buitura repetată a artileriei noastre; înainta mereu.

Se opri însfârşit. Ochianele ne arătau că bandera ne da semnalul că ne cunoştea nenorocirea şi că ne va veni într'ajutoru.

Udine avea să urmeze o cale d'aproape două ore ca s'ajungă la noi, şi apa năvălia mereu prin spărtura piroscafei noastre care se apleca din ce în ce mai multu.

Comandantul vizită din nou crăpăturile vasului şi măsură cu ochii cantitatea de apă ce pătrundea pe fiece minută în navă.

«Incă două ore, zise el, urcându-se pe punte, încă două ore ne mai poate susţine *Rhamsès*.., pe apă. Pasagerii să se pregătească a scobori în luntri.

«Antêiu să se îmbarce femeile şi copiii, pe urmă bătrânii şi apoi ceilalţi pasageri.

«De ne va rămânea timpul necesaru, ne vom gândi şi la mărfuri. Marinarii vor remânea cei din urmă. Eu...» Şi lovi puntea navei cu hotărîre.

Şi plecându-şi ochii în josu spre pumnul cu care isbise puntea, zări panglica Légiunii de onoare ce purta la peptu.

Şi, cu ochii înflăcăraţi de unu dispreţu nobilu, o smulse iute şi o aruncă în mare.

«Te am desonoratu, zise el, nu mai sunt demnu să te portu.»

Marea începuse a ferbe. Bătea vîntul şi cerul se întunecase. *Rhamsès* se pleca mereu. *Udine* era totu departe!

Cele patru lanţuri cari se lăsaseră în mare dela batelul nostru păreau a fi înghiţite de valuri.

www.dacoromanica.ro

Zărirăm în depărtare mai multe bărci de pescari alergându la semnalul tunurilor.

Intr'o oră, preste douĕzeci de bărci sbătându-se în valuri se aflară în jurul nostru. Pescarii se luptau cu luntriţele lor fragile întocmai ca călăreţul cu unu calu ne'nvĕţatu ce caută a 'l-trânti la pământu.

S'apropie 'n-fine şi *Udine* şi se opri la o mare distanţă de noi, spre a nu se isbi de stâncă.

Se lăsă 'n-mare o şalupă şi în ea doi ofiţeri englezi, cari veniră să se informeze de pericolu. Se urcară pe vasu, se preumblară dela unu capu al său la celĕltu şi se convinseră despre apropiata lui *ruină*.

Ciocnirea violentă care ne anunţase catastrofa, vederea pericolului, când se urcaseră toţi pasagerii pe punte, abisul şi disperarea din toate părţile, nimic nu fu atâtu de penibil ca aşteptarea formalităţilor ne mai sfîrşite ce furăm nevoiţi a îndura nainte d'a ne da voe să ne urcăm pe vasul celĕlalt.

Ofiţerii englezi se întoarseră să raporteze comandantului fregatei. Trebuia să se redigeze unu procesu-verbalu.

Din când în când sosia câte o barcă ; noi credeam că ne aduce ordinul s'o urmămu. Ofiţerul 'şi-cerea informaţiunile şi se 'napoia. Nerăbdarea noastră era 'n-culme.

Stam nemişcaţi şi Rhamsès se lăsa mereu.

Femeile ţipau, copiii scoteau ţipete şi mai ascuţite, bărbaţii 'şi-frângeau mânile de desperare.

Mai multu d'o sută de Algerieni, cari se întorceau din pelerinagiul lor la Meca şi se îmbarcaseră cu noi la Malta, căzuseră în genuchi şi chemau într'ajutoru-le pe Allah şi pe Protetul.

www.dacoromanica.ro

După o oră de aşteptare, veni o şalupă să ne anunţe că pasagerii se potu îmbarca şi trece pe *Udine* cu bagajele loru.

Desbarcarăm cu repeziciune, cu toate acestea în ordine. Totul se petrecu după cum prescrisese co mandantul.

Luntrile *Udinei*, ale lui *Rhamsès* şi bărcile pescarilor transportau toate la oameni şi la bagaje.

Cât de mici eram pe luciul nemărginitu al mării! Par'că eram neşte jucării pe marea înfuriată. Bărcile păreau a fi neşte coji de nucă!

Valurile, încălecându unele peste altele, ne târau în susu după ele, ne lăsau la vale, ne ridicau din nou şi ne asvîrliau departe pe spatele altui valu.

Ne apropiăm de *Udine* şi nu se lăsase nici-o scară să ne primească! Incă nu se 'ndeplinisera formalităţile... Noi săltam pe talazuri împrejurul fregatei hospitaliere.

Naufragiaţii, îmbrăţişaţi peptu la peptu, se ţineau de sforile bărcilor şi fie care valu 'i-resturna unul peste altul gata să 'i-arunce în mare.

D'asupra, pe fregată, s'auzia muzica. Serviciul se executa la sunetul vioarei. Marinarii, înşiraţi în linie dreaptă sau în formă de cercu, 'şi-'ndepliniau cu măsură funcţiunile loru.

Credeam că susu joacă pe când josu sute de oameni se luptau cu moartea.

Nimicu mai tristu decât să vezi, din locul suferinţii, fericirea nepăsătoare şi dându-se plăcerilor.

Ca să 'ţi-faci idee de durerea morală ce resimtu osândiţii la muncile iadului, nimicu nu s'a găstiu mai ne-

www.dacoromanica.ro

meritu decât d'a 'i-reprezenta privind la deliciile celor ce se află afundaţi într'o eternă *beatitudine.*

Se lăsară 'n-fine scările 'n-mare; femeile, copiii, bătrânii, toţi naufragiaţii se urcară unul după altul pe cuvertă.

La capul scării 'i-primiau neşte ofiţeri cu omenia şi cu onorurile datorite nenorocirii. Aceştia 'i-încredinţau altoru ofiţeri cari se aflau pe punte, spre a 'i-conduce la locurile ce le desemnase ospitalitatea.

Imbarcarea se operă în cea mai mare ordine, şi din fericire nu se 'ntêmplă nici o-pêrdere. Totu naufragiatul 'şi-avu şi bagajele lângă dînsul.

Incercară să scape pe *Rhamsès* de pe stânca ce 'l-străpunsese.

Aruncară în mare două halate enorme. Căpătâele loru erau purtate şi trase înainte de neşte şalupe.

Alte şalupe le urmau din distanţă în distanţă ca să sprijinească greutatea halatelor în toată lungimea loru.

Aceste două halate paralele fură legate de corpul lui *Rhamsès.* Şalupele se depărtară.

Roatele *Udinei* începură a funcţiona şi halatele, cu toată grosimea loru şi cu toată a loru greutate, se întindeau ca neşte sforicele.

Udine, cu toată forţa aburului, sta pe locu. Sforile se întindeau mereu şi plesniau.

Amêndouĕ halatele se rupu pe 'ndouĕ unul după altul şi, crâmpeele strângêndu-se spre căpĕtâele lor, isbescu marea cu violenţă şi apa ţîşneşte în toate părţile.

Udine 'şi-ia avîntul întocmai ca unu omu carele, întinzêndu o sfoară din rĕsputeri, cade cât colo când se rupe ea.

www.dacoromanica.ro

Rhamsès rĕmase nemişcatu şi înţepenitu pe stâncă. In mersu-i repede, *Udine* ajunsese departe. Adio, *Rhamsès*, tu care purtaşi suferinţele noastre, tu vasul ospitalităţii franceze!

Mĕ despartu de tine întocmai ca de casa mea proprie. Ea fu prada Cazacilor, tu ajunseşi prada valurilor.

Cum stă pasĕrea de noapte pe ruinele unui edificiu, astfel sta comandantul pironitu pe puntea vasului, cu braţele 'ncrucişate, şi tristu şi gânditoru.

Pasagerii, în semnu de rĕmasu bunu, êşi fâlfâiau bâtistele 'n vîntu.

Redactarăm numai decât, din partea tutulor naufragiaţilor, unu rescriptu în care arĕtam recunoştinţa noastră către comandantul lui *Rhamsès*, pentru îngrijirea ce nu încetase a ne arĕta, dându-i în acelaşi timpu probe care 'i-puteau servi la desculparea sa.

Serviciile ce făcuse în modu foarte onorabilu mai bine de douĕzeci de ani, erau să 'şi-peardă toată valoarea în faţa judecăţii ce i se pregătea.

Unu evenimentu, venitu din afară şi independentu prin urmare de voinţa omului, adeseori poate s'arunce asupră-i ruşinea şi desonoarea. Aşa sunt legile omeneşti.

Stimatule şi viteazule comandantu, Dumnezeu şi inocenţa ta nu te-au părăsitu [1]).

Udine 'şi-reluă drumul spre Malta; plutirăm toată ziua şi toată noaptea; dimineaţa ne aflam în portu.

Tocmai sosise aci din Alexandria unu bătelu fran-

1) Aflai mai târziu cu o vie satisfacţie că comandantul lui *Rhamsès*, fiind declaratu de neculpabilu, fusese *achitatu*. Onoare justiţiei franceze!

www.dacoromanica.ro

cezu, care ne luă să ne ducă la Marsilia. Plutirămu toată ziua şi vĕzurăm flota engleză întrunită în Mediterana. Se îndrepta spre Corfu.

Pe vasul amiralu cânta muzica. Marinarii erau înşiraţi de juru împrejurul parapetelor; ţi se părea că sunt mii de rondunele pe ramurile desfrunzite a mai multor arbori.

La sunetul muzicei şi a *ura-lelor* repetate, flota eşi spre seară din portu. Batelul nostru o urmă.

Inc'odată în mare, earăşi coastele Siciliei, earăşi Trapani.

Rhamsès, ca o ruină, ca scheletul unui animalu uriaşu, sta tot pe stânca lui, singuraticu în mijlocul deşertului licuidu, expusu la furia vînturilor, bătutu de valuri din toate părţile.

De multe ori plânge omul şi după lucrurile neînsufleţite. Inima mi se 'mpetrise de multu timpu şi lacrimele ce 'mi-inundară ochii în acest momentu, făcură să mĕ credu fericitu, căci simţiam că am în mine o inimă de omu.

Cei ce 'mi-juraseră frăţie, de ar fi avutu pentru mine mila ce am simţitu eu pentru unu lemnu mortu, la 19 Iunie, nu m'ar fi datu pe mânile sateliţilor ţarului, ca să mĕ asasineze.

Oameni perduţi şi orbiţi de patimi nebune, vă plângu pe voi cum plângu şi ţara mea; vă plângu, căci inima voastră n'a cunoscutu niciodată iubirea.

Ura este Infernul în inima omului, Infernul pe care Iuda, trăindu, nu 'l-putu suferi.

Din fii de oameni v'aţi făcutu fii de vipere şi or pe unde vĕ aflaţi, neputêndu-vă arunca veninul asu-

www.dacoromanica.ro

pra altora, vă roadeţi şi vă înveninaţi propria voastră inimă.

Ertarea şi pacea Domnului fie cu voi. Cine ştie?.. Poate vă veţi fi amăgitu şi voi, poate aţi fi crezutu că faceţi binele trădându-vă propria voastră cauză şi patrie.

Şi batelul înainta mereu către Corsica şi Marsilia; noaptea şi ziua spintecam apele; ziua fu senină şi surîzĕtoare; spre seară Mediterana părea a fi o mare de undelemn, liniştită şi lucitoare ca o oglindă, ca unu cristalu întinsu şi făr' de margini.

In seara aceasta o vedeam pentru ântêia oară astfel.

Ne apropiam de Sardinia şi de Corsica. Noaptea trebuia să trecem strîmtoarea Bonifacio.

Unu batelu francezu făcuse eâteva zile mai 'nainte, naufragiu şi se sfărîmase de coastele sale.

După mezul nopţii se ridică furtună.

Toată noaptea, a doua zi şi noaptea următoare ne ţinu într'o sdruncinătură care ne obosise.

Ajunsesem în golful Lyon!

In fine a doua zi de dimineată ne apropiam de coastele Franciei; cât de frumoasă era ea şi cât de pitorească în răsăritul soarelui!

Toţi pasagerii se aflau pe punte; de îndelungatele lor vegheri faţa le era palidă şi obosită. Marea începea a se alina şi oamenii 'şi-veniau în fire din ameţeala loru.

Intrarăm în portu. Ne făcuserăm carantina la Malta; ne dispensară deci d'această formalitate.

Pe la zece ore desbarcarăm.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLU XIII

apitulul al trei-spre-zecelea! numĕru-elementu, numĕru-principiu, numĕru fatalu!

La un treisprezece Februariu perdui pe mama, la unu treisprezece Noembre perdui primul copilu al meu, la unu treisprezece Septembre perdui pe cel d'al doilea.

Din treisprezece se formă comitetul revoluţionaru în România.

La 13 Iuniu, Bibescu trădete Constituţia, abdicând din domnie, şi lăsându ţara fără forţă legală.

La 13 Septembre, intrară în Bucureşti Fuad şi Duhamel şi intrigile celui din urmă făcură să curgă sângele Românilor şi Turcilor.

Apoi, tot la 13 Iuniu 1849 în Francia... la 13 Augustu în Ungaria!

Cât de fatalu e numĕrul 13! dar nu pentru toţi: unii perdu la 13, alţii câştigă.

Numĕrul 13 fu fatalu pentru Christu dar nu şi pentru Farisei; e fatalu celui ce moare, nu şi celui ce moştenesce; dacă e fatalu libertăţii, nu e tot astfel despotismului.

Mĕ găsescu din nou în Francia şi eacă-mĕ la al

www.dacoromanica.ro

treisprezecelea capitulu... Numĕru fatal! Dar cui? Franciei, mie, or Cazacului?

Afla-voiu unu sprijinu pentru ţara mea, unu azilu pentru mine, or persecuţia? Afla-voiu sinceritatea, or jesuitismul?

Ce m'aşteaptă oare? Vieaţa or moartea? Şi, în cazul din urmă, găsise-va cu ce să 'mi-platească pămêntul care 'mi-va acoperi oasele?

Vai! ce strimtu şi cât de scumpu e pămêntul aci! gonesce chiar şi pe morţi din sînul său. Trebue să plăteşti dacă vrei să fii îngropatu ca or-ce omu. O, sufletul meu, ce mai civilizaţie!

Francie, Francie, dă-mi unu morminţu, de voiu muri pe pămêntul tău! Voiu să ştie copiii mei unde 'mi-zacu oasele. Fie'ţi milă de mine, căci te-am iubitu multu şi totu te mai iubescu.

Ascultându-te pe tine, mi-am sacrificatu averea, viitorul copiilor mei; mi-am perdutu patria şi credinţa, am perdutu totu, nu mai am nici cu ce să plătescu măcaru o mizerabilă de groapă.

Nici măcaru unu preutu; căci şi preutul cere!.. După ce te a amăgitu toată vieaţa, nu te slăbeşte nici după ce ai muritu.

Sĕrmane omu! fiu al lui Dumnezeu, regele pămêntului, magistratul te silesce să 'i-plăteşti dreptul de vieţuire şi preutul răpeşte şi cea din urmă bucăţică de pâne a copiilor tăi ca să 'ţi-dea voe să mori ca toţi oamenii... Fiu al lui Dumnezeu, regele pămêntului!

Eată-ne din nou la Marsilia şi Marsilia era plină

www.dacoromanica.ro

de trupele Republicei franceze, cari se îmbarcau şi porniau, firește, să scape Republica Romei! Unde mergi tu, proscrisule? Ce soartă te aşteaptă pe tine? Ce ai să mai vezi acolo?

Sărmană Italie! Sărmană Românie! amêndouĕ împărţite, amêndouĕ sfâşiate, cârmuite de atâţia despoţi,

La Neapole, casa Burbonilor, unu papismu farîseu în inima Romei, la Nord casa Habsburgilor şi în Piemont unu Iuda.

Banatul şi Transilvania, iloţii Magiarului reacţionaru şi instrumentu al camarilei Austriace. Bucovina smulsă dela sînul Moldovei şi dată moştenire aceluiaşi tiranu, Basarabia sub cnutul Cazacului...

Muntenia şi Moldavia, singure autonome, gemu sub protectoratul usurpatoru al Ţarului!

O Italie, o Românie! Impârţitu-au vesmintele voastre şi pe cămaşa voastră au trasu sorţi. Tiranii voştri v'au sfâşiatu şi sateliţii loru v'au adăpatu cu fiere.

Francia, sora voastră, eşită din acelaşi pântece. Latinul, v'au uitatu cu totul dându-şi mâna Neamţului şi Cazacului.

Fii' Franciei se făcură executorii planurilor muscăleşti la Roma. Fii' Franciei asasinează libertatea Italiei şi închidu ochii la aservirca Românei.

Fii' Franciei sunt gata a chema pe Cazaci pentru a doua oară în mijlocul Parisului.

Să nu vină timpul, Francie, când, sfâşiată şi împărţită ca Italia şi România, să mai simţi în nenorocirea ta, cât e de greu să gemi în fiare! Să nu 'ţi vină acele timpuri, o Francie! căci atunci e vai de tine şi de trei ori vai de omenire!

www.dacoromanica.ro

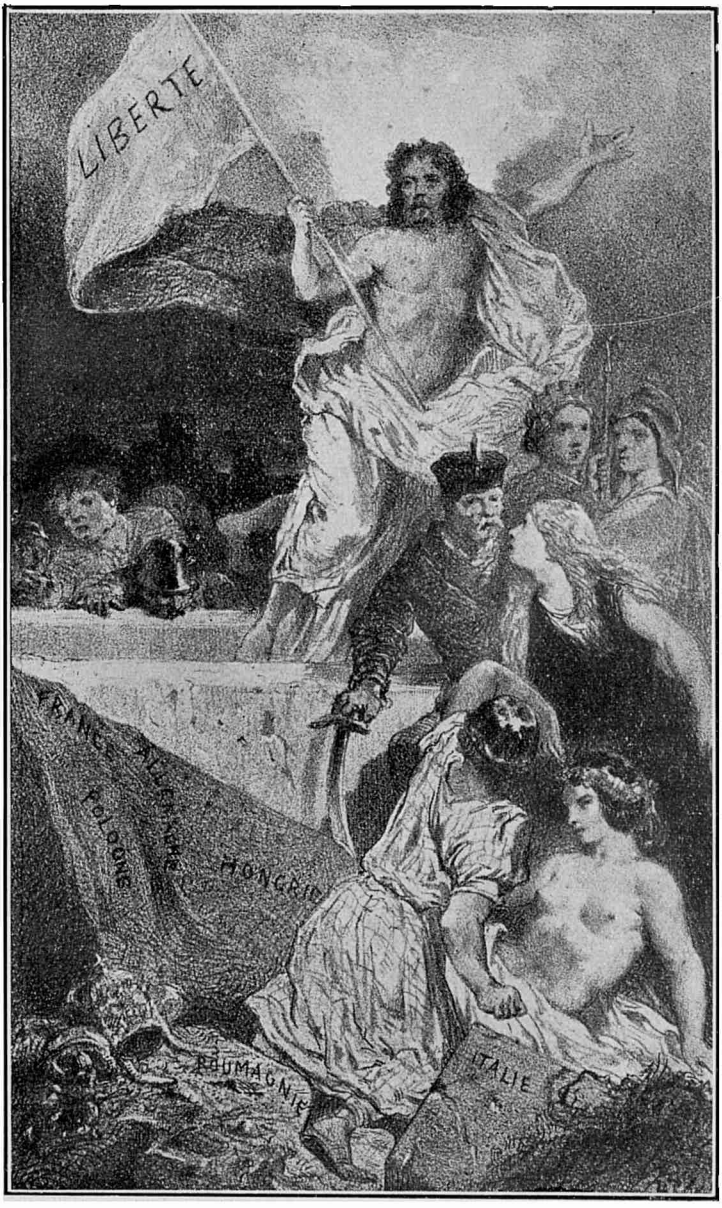

www.dacoromanica.ro

Dacă între fii' tăi vei fi avêndu şi fii denaturaţi şi decăzuţi, unească-se cei buni şi alerge cu toţii pentru scăparea ta şi a lumei întregi.

Ne oprirăm la Marsilia trei zile, ca să ne repausăm de lungul şi penibilul drum de mai bine de treizeci de zile, în cari furtunile şi impresiile dureroase se ţinuseră de noi pasu cu pasu.

In totu timpul acesta nu ne odihniserăm de locu. Cât de fermecătoru şi de variu ni se părea aspectul uscatului cu grădinile şi cu florile sale primăvăratice!

Ziua de 1 Maiu o petrecurăm în mijlocul munţilor, sub apeductul şi în singurătatea Rouefavour.

Unu podu uriaşu, demnu de architectura romană. Natura şi arta 'mi-păreau mai frumoase decât ori când. Numai familia 'mi-lipsia ca să fiu deplinu fericitu.

A treia zi plecarăm dela Marsilia la Paris şi ne oprirăm la Avignon.

Vizitarăm vechia reşedinţă a papilor. Ea s'a schimbatu multu ; azi e numai o cazarmă.

Ce vandalismu ! Această architectură istorică în Francia, în mijlocul seclului al nouĕsprezecelea, stă aproape să dispară.

Saloanele sunt împărţite şi subîmpărţite. Incinta capelelor palatului e transformată în cămăruţe ; nici urmă nu se mai cunoaşte din fastul şi corupţia papală.

Mai remăseseră câteva urme, respectate de mâna timpului, dar pe cari mâna guvernului Franciei pusese să le dĕrîme în momentul chiar al vizitei noastre.

Ne urcarăm într'unu turn ; vĕzurăm celulele strîmte

www.dacoromanica.ro

în cari gemeau şi muriau martirii inquisiţiei, locul unde suferiau torturele, locul de unde erau precipitaţi şi gratiile pe cari se ardeau de vii.

Căminul semăna cu al unei bucătării călugăreşti neměsurate; fumul ce eşia dintr'însul era al holocaustelor cărnei şi oaselor omeneşti, păsciune demnă de blândeţa evangelică a vicarilor lui Isus Christosu!

Amintiri întristătoare! dar numai ele potu să lumineze popoarele şi să le facă a nu mai lăsa executarea legilor pe mânile unor oameni fără rĕspundere, numai ele ne potu învĕţa să nu nesocotimu pe nimeni.

Idolatria aduce pe altaru'i numai victime palpitante. Eacă ce făcură neşte oameni învestiţi cu harul ceresçu (graţia divină), ceea ce făcură ei din legea lui Christu!

In acelaşi turnu vĕzurăm locul unde fu închisu Colla Rienzi, cel din urmă tribunu al Romei.

Nu ştiu ce simpatie misterioasă m'a atrasu totdeauna spre omul acesta. La amintirea celui din urmă martiru al libertăţii romane mi se sfâşie inima mai multu decât la or-ce suferinţe ce 'mi-au mişcatu vr'odată sufletul.

Vĕzêndu-mĕ în locaşul durerii unde suspinase Rienzi, 'mi-adusei aminte de devotamentul său pentru papa, în numele căruia se instalase el, şi de laşitatea acestuia, care consimţise să fie arestatu.

Aşa se rĕsculară şi bunii Români în numele Turciei. Aşa consimte şi Turcia să 'i-ţină captivi, departe de familiile loru.

Când mĕ văzui în turnul lui Rienzi, în celula întunecoasă a eroului şi martirului lui Bulwer, simţii o

www.dacoromanica.ro

veneraţie ce era mai pre susu de a celui mai căldurosu pelerin la poalele muntelui Golgotha şi în faţa mormêntului Domnului.

Âh! De ar fi cunoscutu urmaşii lui Walter Scott România şi cele trei luni ale regenerărei sale; de ar fi cunoscutu oamenii şi intrigele cari 'i-împedecară mişcarea în 1848.

Câte tipuri n'ar fi găsitu ei cu cari să 'şi-înavuţească imaginile, cu cari să 'şi-perfecţioneze portretele lui Colonna, Orsini, Savelli, şi ale tutulor celor răniţi în sufletu din societatea Romei moderne.

Dar, la tipurile-i necesarii, nimicu n'ar fi găsitu nemeritu, spre a compune şi preface caracterul lui Angelo, asasinul lui Rienzi.

Gândindu-mĕ la Angelo, începui să tremuru, şi eşii din acest locu care deştepta în sufletul meu neşte amintiri atât de dureroase.

Eşii; sub terasa unde se află statua omului de bine care a dotat aceste ţinuturi cu garanţa, această nouă sorginte de avuţie, aerul şi vederea panoramei ce se desfăşura în jurul nostru 'mi-uşurară sufletul.

Vizitarăm piosul stabilimentu al alienaţilor.

In biserică se află unu crucifixu de ivoriu, unu capu de operă de sculptură şi de sentimentu artisticu.

Privită în faţă, Divinitatea se înfăţişează vederii plină de unu devotamentu sublimu, cu ochii pironiţi catre ceru, cu braţele întinse pe cruce pentru iubirea lui de omenire.

In profilu, deoparte se vede resemnarea şi iertarea unui Dumnezeu; de cealaltă, durerea omului.

E demnă de Creştinismu istoria acestei minunate opere!

www.dacoromanica.ro

Nepotul artistului era condamnatu la moarte, suplițiul era gata, tênĕrul se afla în mânile gâdelui.

Unchiul, bietul artistu, după mii de silinţe şi solicitări, neavênd cu ce să rĕscumpere pe nepotul său, recurse la arta sa şi propuse să lucreze acest crucifixu.

Fie aprecierea justă a magistraţilor, fie o minune mai pre susu de natură, că darul fu primitu şi tênărul condamnatu 'şi-obţinu iertarea. Unchiul, cu crucifixul în braţe şi abia ţinêndu-şi răsuflarea de speranţă şi de disperare, alergă în fugă, neştiind de aduce sau nu la timpu iertarea condamnatului.

Securea carnificelui lucind sinistru se şi ridicase şi sta gata să isbească, când apăru pe eşafodu imagina lui Christ, spre a opri mâna-i omucidă.

In muzeul din Avignon şi anume în galeria de pictură am vĕzutu unu tablou plinu de adevĕru, reprezentându această scenă pioasă şi atingĕtoare.

A doua zi, părăsirăm vechia reşedinţă a papilor şi ne oprirăm la Lyon. Aci n'avui timpul să vizitez altceva decât cetatea morţilor.

Drumul dela Lyon la Paris, e cunoscutu de toată lumea. Cine nu ştie că Francia stă mai pre jos de Germania, întru ce priveşte drumurile? N'are până acum măcar o cale ferată dela Paris la Marsilia!

Pentru care cuvêntu? Nu o fi avêndu şi Francia Bibeşti şi Ştirbei, cari să fi înghiţitu banii destinaţi la asemenea lucrări publice?

Eată-ne iar la Paris... Cât timpu sta-vom aci?

Finitul părţii I.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro